

Zborník z priebežnej konferencie

kolektív autorov

Zborník z priebežnej konferencie

Zostavovateľ: PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Autori príspevkov: Mgr. Irena Adamová, PhDr. Jozef Facuna, PhD., Mgr. Ing. Gabriela Radičová, Ing. Jana Tomová

Recenzenti: Ing. Mgr. Gabriela Radičová, prof. PhDr. René Lužica, ArtD.

Jazyková korektúra: Mgr. Božena Mizerová

Grafický dizajn a obálka: Juraj Ullický

Vydal: Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Pracovisko Pluhová 8, Bratislava

Tlač: Centrum polygrafických služieb MV SR, p. o. - **Počet strán:** 60 - **Náklad:** 500

Zborník z priebežnej konferencie je výstupom preddefinovaného projektu Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov, ktorý je financovaný z Nórskych grantov a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Autorské práva sú vyhradené a vykonáva ich vydavateľ. Akékoľvek rozmnožovanie časti alebo celku diela akýmkoľvek spôsobom v slovenskom, ale aj v inom jazyku bez písomného súhlasu vydavateľa je zakázané.

© Národný inštitút vzdelávania a mládeže Bratislava, 2023

ISBN 978-80-565-1579-2 EAN 9788056515792

Working together for a green, competitive and inclusive Europe
Working together for an inclusive Europe

Spolu s Rómami dosiahneme viac – Together with Roma, we will achieve more – Jekhetane le Romanca buter keraha
www.norwaygrants.sk

Podakovanie za podporu:

Projekt s názvom „*Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov*“ získal grant z Nórska prostredníctvom Nórskych grantov v sume 1 326 000 €. Projekt bol spolufinancovaný v sume 234 000 € zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Cieľom projektu je systémová podpora zavedenia vyučovania rómskeho jazyka a literatúry, rómskej kultúry a rómskej histórie na všetkých stupňoch vzdelávania v rámci školských vzdelávacích programov škôl so žiakmi z rómskych komunít, podpora interkultúrneho vzdelávania, demokratického a inkluzívneho školského prostredia.

Thanks for the support:

The project entitled „*Innovative Training of Teachers to Increase Intercultural Competences of Teachers in the Educational Process of Roma Pupils*“ was awarded from Norway through the Norway Grants in the amount of 1 326 000 €. The project was co-financed in the amount of 234 000 € from the state budget of the Slovak Republic. The aim of the project is to systematically support the introduction of the teaching of Romani language and literature, Roma culture and history at all levels of education within the school curricula of schools with pupils from Roma communities, to promote intercultural education, democratic and inclusive school environments.

Obsah

Abstrakty v slovenskom jazyku	5
Abstrakty v anglickom jazyku	10
Zamyslenie sa na úvod	15
Reflection by way of introduction.....	17
História vzniku škôl s vyučovaním rómskeho jazyka, kultúry a rómskych reálií	19
Pedagogická prax z inkluzívneho vzdelávania žiakov z marginalizovaných rómskych komunit	24
Príklady dobrej praxe manažmentu škôl v implementácii rómskeho jazyka a rómskej kultúry v školskom vzdelávacom programe.....	36
Spolu s Rómami dosiahneme viac – priebežné výsledky projektu.....	49

Abstrakty v slovenskom jazyku

História vzniku škôl s vyučovaním rómskeho jazyka, kultúry a rómskych reálií

Mgr. Irena Adamová

Abstrakt

Príspevok popisuje vznik škôl s vyučovaním Rómskeho jazyka, kultúry a rómskych reálií z pozície štatutára Kultúrneho združenia občanov rómskej národnosti Košického kraja n. o. Opisuje projekty a iniciatívy škôl, ktoré napomohli k realizácii vyučovania rómskeho jazyka v školách. V závere príspevok poukazuje na dôležitosť v pokračovaní projektov a podpory škôl s vyučovaním rómskeho jazyka, kultúry a rómskych reálií.

Kľúčové slová: Rómsky jazyk. Multikultúrna výchova. Inklúzia.

Pedagogická prax z inkluzívneho vzdelávania žiakov z marginalizovaných rómskych komunít ako príklad dobrej praxe

Ing. Jana Tomová

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na analýzu potrieb vzdelávania rómskych žiakov v základných a stredných školách s vyučovaním rómskeho jazyka a na posilnenie ich identity v Súkromnej spojenej škole a Súkromnom gymnáziu v Kremnici. Prezentuje netradičné formy vzdelávania zameraných na elimináciu stereotypov a predsudkov, a to prostredníctvom živých knižníc, seminárov, konferencií, prezentácií s aktívnou účasťou žiakov, pedagógov, verejnosti z domáceho prostredia i zo zahraničia. Dôraz kladie na potreby vzdelávania manažmentu škôl s vysokou koncentráciou rómskych žiakov a na vytváranie podmienok pre vyučovanie rómskeho jazyka s cieľom rozvoja rómskej inteligencie v spoločnosti.

Kľúčové slová: Vzdelávanie rómskych žiakov. Základné a stredné školy s vyučovaním rómskeho jazyka. Školy s vysokou koncentráciou rómskych žiakov. Inklúzia. Rómsky jazyk. Identita. Rómska inteligencia. Ľudské zdroje.

Príklady dobrej praxe manažmentu škôl v implementácii rómskeho jazyka a rómskej kultúry v školskom vzdelávacom programe

Ing. Mgr. Gabriela Radičová

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá implementáciou rómskeho jazyka a rómskej kultúry v Školskom vzdelávacom programe na strednej škole – Súkromnom hudobnom a dramatickom konzervatóriu v Rimavskej Sobote. Práca prezentuje príklady dobrej praxe a doterajšie skúsenosti s vyučovaním rómskeho jazyka a kultúry Rómov na škole. Výchovno - vzdelávací proces na škole je založený na princípoch interkultúrneho vzdelávania a inklúzii s cieľom posilniť v školskom prostredí vzájomné porozumenie, toleranciu a rešpektovanie inakosti.

Kľúčové slová: Rómsky jazyk. Interkultúrna výchova. Školský vzdelávací program. Inklúzia. Vzdelávanie.

Spolu s Rómami dosiahneme viac – priebežné výsledky projektu

PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá priebežnými výsledkami projektu Spolu s Rómami dosiahneme viac. Poukazuje na doterajšie dosiahnuté výsledky z inovatívnych vzdelávacích aktivít, ktoré boli pripravené pre učiteľov a pre zamestnancov, ktorí pracujú v školách so žiakmi z rómskych komunít. Predstavuje príklady dobrej praxe, akými môžeme meniť školské prostredie, v ktorých sa vzdelávajú rómski žiaci. Škola má byť pripravená, bezpečná a má zohľadňovať rozmanitosť a špecifickosť potrieb každého žiaka. Školy to aj robia a zapájajú sa do vzdelávania a potom následne realizujú vlastné aktivity v školách so zameraním na rómsky jazyk, rómsku kultúru a rómsku históriu. Školy takéhoto typu sú charakteristické zmenami, ktoré sú viditeľné priamo v priestoroch školy a tiež počas vyučovania. Národný inštitút vzdelávania a mládeže je im v tomto nápomocný aj vďaka projektu Spolu s Rómami dosiahneme viac, ktorý je financovaný z nórskeho grantu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: Rómovia. Rómsky jazyk. Vzdelávanie. Interkultúra.

Abstrakty v anglickom jazyku

History of establishment of schools teaching Romani language, culture and Roma realities

Mgr. Irena Adamová

Abstract

The paper describes the establishment of schools with the teaching of Romani language, culture and Roma realities from the position of the Statutor of the Cultural Association of Citizens of Roma Nationality of the Košice Region. It describes the projects and initiatives of schools that have contributed to the implementation of the teaching of Romani language in schools. The paper concludes by pointing out the importance of continuing projects and support for schools teaching Romani language, culture and Roma realities.

Keywords: Romani language. Multicultural education. Inclusion.

Pedagogical practice in inclusive education of pupils from marginalized Roma communities as an example of good practice

Ing. Jana Tomová

Abstract

The paper focuses on the analysis of the educational needs of Roma pupils in primary and secondary schools with Romani language teaching and on the strengthening of their identity in the Private Combined School and the Private Grammar School in Kremnica. It presents non-traditional forms of education aimed at eliminating stereotypes and prejudices, through living libraries, seminars, conferences, presentations with active participation of pupils, teachers, public from home and abroad. It emphasises the needs of management training in schools with a high concentration of Roma pupils and the creation of conditions for the teaching of the Romani language with the aim of developing Roma intelligence in society.

Keywords: Education of Roma pupils. Primary and secondary schools with Romani language teaching. Schools with a high concentration of Roma pupils. Inclusion. Romani language. Identity. Roma intelligence. Human resources.

Examples of good practice of school management in the implementation of Romani language and culture in the school curriculum

Ing. Mgr. Gabriela Radičová

Abstract

The paper deals with the implementation of Romani language and culture in the school curriculum at the secondary school - Private Music and Drama Conservatory in Rimavská Sobota. The paper presents examples of good practice and previous experience with teaching Romani language and culture at school. The educational process at the school is based on the principles of intercultural education and inclusion with the aim to strengthen mutual understanding, tolerance and respect for otherness in school environment.

Keywords: Romani language. Intercultural education. School curriculum. Inclusion. Education.

Together with Roma, we will achieve more - interim results of the project

PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Abstract

The paper deals with the interim results of the project Together with Roma we will achieve more. It highlights the results achieved so far from the innovative educational activities that have been prepared for teachers and staff working in schools with pupils from Roma communities. It presents examples of good practice that we can use to change the school environment in which Roma pupils are educated. Schools should be prepared, safe and take into account the diversity and specific needs of each pupil. Schools also do this and engage in education and then subsequently implement their own activities in schools focusing on the Romani language, Roma culture and Roma history. Schools of this type are characterised by changes that are visible directly in the school premises and also during lessons. The National Institute of Education and Youth is helping them to do this thanks to the project Together with Roma we will achieve more, which is funded by Norway grants and the Slovak state budget.

Keywords: Roma. Romani language. Education. Interculture.

Zamyslenie sa na úvod

Snahy o zachovanie a revitalizáciu menšinových jazykov a etnického vedomia príslušníkov etnických menšín sa začali v západnej Európe v 60. rokoch 20. storočia ako obranná reakcia na rozširujúcu sa aj jazykovú a kultúrnu globalizáciu sveta. V našich podmienkach tento proces vo vzťahu k Rómom začal o tridsať rokov neskôr. Národnostné a jazykové menšiny sú chápané ako „kultúrne dedičstvo ľudstva“. Snahy o ich zachovanie vychádzajú z premisy, že kultúrne dedičstvo je bohatstvo, ktoré nespočíva v zjednotení, asimilácii, ale v rešpektovaní existencií rôznych foriem ľudskej kultúry.

Existencia málopočetných národov - menšín sa vyznačuje mnohými špecifikami, ktoré sú vo vzťahu k väčšinovým národom v nevýhodnom postavení. V realite každodenného života každý príslušník menšiny, v našom prípade ľudia identifikovaní na základe vonkajších znakov ako Rómovia uvedomelí i neuvedomelí, sú diskriminačným spoločenským postavením hendikepovaní. Najvýraznejším a najstálejším hendikepom sú predsudky väčšiny. Spolužitie väčšiny a menšiny vyvoláva mnoho komunikačných nedorozumení a kríz. Napr. nedostatočná znalosť väčšinového (štátneho) jazyka spôsobuje horšie výsledky rómskych žiakov vo väčšinovom vzdelávacom systéme. Na druhej strane odmietanie akceptovať rómsky jazyk spôsobuje neschopnosť čítať a písať v materinskom jazyku. Jedná sa o spojené nádoby, ktoré majú negatívny dopad na každodenný život Rómov i celej spoločnosti.

Čo robiť? Rómsky jazyk potrebuje cieľ a víziu, aby sa zachoval. Jazyk, ktorý bojuje o prežitie, musí ideu prežitia obhajovať permanentne v konkurencii väčšinového jazyka. Je to na zodpovednosti tých Rómov, ktorí svoj jazyk chcú uchovať a rozvíjať, vychovávať nastupujúcu generáciu rómskych detí v materinskom jazyku, lebo nikto iný to za nich neurobí. Je nutné apelovať na štátne inštitúcie, základné školy, samosprávu, rodiny i širšiu komunitu aby plnili svoje nezastupiteľné úlohy. Bez nich nie je možné rómsky jazyk stabilizovať a prenášať z generácie na generáciu.

Svoje texty do zborníka napísali osobnosti, ktoré si uvedomujú svoju „historickú úlohu“. Majú vlastné dlhodobé skúsenosti z komunikácie s väčšinovými vzdelávacími inštitúciami, neprajnosťou verejnosti i s apatiou a nezaujmom mnohých Rómov. Keďže neuspeli u kompetentných, hľadajú iné možnosti. Mimovládny sektor, nezá-

vislí odborníci, zahraničné skúsenosti naštartovali projekty, ktoré viedli k založeniu škôl snažiacich sa podporiť, vzdelávať, kultivovať potenciál každého rómskeho žiaka/žiačky. V uvedených prípadoch sa jedná o regionálne, projektové aktivity, ktoré majú potenciál sa rozširovať, šíriť dobrý príklad. A tým ovplyvňovať kompetentné inštitúcie, aby upustili od zaužívaných konzervatívnych modelov vzdelávania rómskych žiakov a žiačok. Musíme zdôrazniť, že revitalizačný jazykový posun je aj pokrokom v súvislosti s bojom proti diskriminácii a presadzovaní ľudských práv, s kultúrnym sebaurčením, dvíha zdravé etnické sebavedomie. V neposlednom rade zvyšuje schopnosť sebaúcty komunikovať v dvoch i viacerých jazykoch a vyvoláva u rómskych detí dobrý pocit zo seba samého a zo svojich schopností. Bude to na osoh celej spoločnosti.

Prof. PhDr. René Lužica, ArtD.

Reflection by way of introduction

Efforts to preserve and revitalize minority languages and the ethnic consciousness of members of ethnic minorities began in Western Europe in the 1960s as a defensive response to the expanding linguistic and cultural globalization of the world. In our conditions, this process in relation to the Roma began thirty years later. National and linguistic minorities are perceived as the "cultural heritage of humanity". Efforts to preserve them are based on the premise that cultural heritage is a richness that lies not in unification, assimilation, but in respect for the existence of different forms of human culture.

The existence of small minority nations is characterised by a number of specific features that place them at a disadvantage in relation to the majority nations. In the reality of everyday life, every member of a minority, in our case people identified on the basis of external characteristics as Roma, both conscious and unconscious of their ethnic origin, are handicapped by a discriminatory social status. The most pronounced and permanent handicap is the prejudice of the majority. The coexistence of majority and minority causes many communicative misunderstandings and crises. For example, the lack of knowledge of the majority (state) language causes poorer results of Roma pupils in the majority education system. On the other hand, the refusal to accept the Romani language causes the inability to read and write in the mother tongue. These are connected vessels that have a negative impact on the everyday life of Roma and society as a whole.

What to do? The Romani language needs a goal and a vision to be preserved. A language that is struggling for survival must defend the idea of survival permanently in competition with the majority language. It is the responsibility of those Roma who want to preserve and develop their language to educate the next generation of Roma children in their mother tongue, because no one else will do it for them. It is necessary to appeal to state institutions, primary schools, local government, families and the wider community to fulfil their irreplaceable roles. Without them, the Romani language cannot be stabilised and passed on from one generation to the next.

Personalities who are aware of their "historic role" have written their texts for the collection. They have their own long-term experience of communication

with the mainstream educational institutions, the public dislike and the apathy and disinterest of many Roma. Having failed with the competent authorities, they are looking for other options. The non-governmental sector, independent experts, and foreign experience have launched projects that have led to the establishment of schools trying to support, educate, and cultivate the potential of every Roma pupil. In the above cases, these are regional, project-based activities that have the potential to spread, to disseminate a good example. This has a positive influence on the competent institutions to abandon the established outdated models of education of Roma pupils. We have to highlight the fact that the revitalizing linguistic shift is also an advance in the context of the fight against discrimination and the promotion of human rights, with cultural self-determination, it raises healthy ethnic self-esteem. Last but not least, it increases the ability to communicate self-esteem in two or more languages and makes Roma children feel good about themselves and their abilities. This will benefit the whole of society.

Prof. PhDr. René Lužica, ArtD.

História vzniku škôl s vyučovaním rómskeho jazyka, kultúry a rómskych reálií

Mgr. Irena Adamová

Úvod

Nezná revolúcia dala šancu Rómom v Čechách a na Slovensku presadiť sa v rôznych oblastiach života spoločnosti. Do prvých demokratických parlamentov zasadli aj zástupcovia Rómov. Výsledkom ich dvojročného pôsobenia bolo v roku 1991 prijatie statusu rómskej národnostnej menšiny, ktoré otvorilo nové možnosti v oblasti kultúry, vzdelávania, participácie na programoch jednotlivých ministerstiev a v oblasti médií, rozhlasu a televízie. Aj keď ubehlo viac ako 30 rokov, mnoho úžasných myšlienok a snažení narazilo na tvrdé predsudky a bariéry v spoločnosti. Do dnešných dní s nimi bojujeme. Prvé naše kroky viedli v oblasti vzdelávania k vytvoreniu štátnej inštitúcie, ktorá by poskytovala vzdelávanie talentovaným žiakom, ktorí by mali záujem vzdelávať sa v oblasti hudby, tanca, spevu a herectve so zameraním na rómsku kultúru, jazyk a dejiny. Každý krok smeroval k neustálemu presvedčaniu kompetentných o správnosti našej vízie.

1. Vznik škôl s vyučovaním rómskeho jazyka, kultúry a rómskych reálií

Asociácia konzervatórií Slovenska dala tvrdé vyhlásenie, že novovznikajúca škola nemôže niesť názov konzervatórium, lebo nikdy nebude spĺňať úroveň ostatných konzervatórií Slovenska. Opak je však pravdou o čom svedčí množstvo vystúpení pre prezidentov, kráľov, kráľovné a kniežatá Európy, Novoročný koncert s Parížskou operou, čo je len malý zlomok úspechov tejto školy a jej rómskych študentov pod vedením Dr. Gejuza Adama. Keď sa prejednávala problematika vzdelávania rómskej mládeže a detí v európskom parlamente, zástupcovia viacerých krajín sa vyjadrili, že to treba realizovať tak ako pán Adam na Slovensku v Košiciach.

Dokázali sme neuveriteľné nadštandardné kroky ako vznik Centra, kultúry a vzdelávania v Košiciach, ktoré neskôr bolo zrušené s odôvodnením, že taká inštitúcia je na Slovensku jediná, a preto nezapadá do systému sietí organizácií SR.

Doktor Gejza Adam venoval všetku svoju energiu k vzniku spomínanej školy, ktorá dnes nesie názov Konzervatórium Jozefa Adamoviča. Jozef Adamovič neskôr, ako rodinný priateľ a podporovateľ našich myšlienok, pôsobil krátku dobu na tomto konzervatóriu. Dnes má táto škola iné smerovania a vízie. Na jej stránke by ste dnes nenašli ani zmienku o Dr. Gejzovi Adamovi, ktorý venoval vybudovaniu tejto školy veľkú časť svojho života. Rok pred odchodom do dôchodku bol z postu riaditeľa tejto školy odvolaný. Prišlo obdobie a možnosti vzniku súkromného školstva a nádej v to, že je to alternatíva štátnemu školstvu, ktoré neakceptovalo a do dnešných dní len okrajovo akceptuje špecifiká rómskeho žiaka.

Aj keď mnohí prezentujú, hlavne v Bratislave, že súkromné školstvo vzniklo za účelom zisku, my na východe Slovenska ho chápeme ako možnosť a príležitosť na vzdelávanie detí, ktoré sú iné.

A tu je odpoveď, prečo všetky školy, ktoré sa dnes spojili do Asociácie škôl s vyučovaním rómskeho jazyka, sú súkromné. Tieto školy vyučujú rómsky jazyk, rómske dejiny, kultúru a rómske reálie. V týchto školách sa cítia deti bezpečne, je v nich ku všetkým žiakom rovnaký prístup a pedagóg rešpektuje ich inakosť a nekričí na nich: „*si v škole, nerozprávaj cigánsky, tak si rozprávaj doma!*“

Oni vedia, že rozprávajú po rómsky, že je to ich materinský jazyk a slovo Róm a rómsky má základ v ich jazyku. Bohužiaľ, do dnešných dní to odmietajú akceptovať aj naši čelní politickí predstavitelia.

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre vydala publikáciu **Multikultúrna výchova v základných školách**, kde autor Rastislav Rosinský prezentuje názory učiteľov na edukáciu v rómskom jazyku. Keďže predpokladali, že učitelia nemajú najpozitívnejší postoj k rómskemu jazyku, zaujímali sa o túto problematiku podrobnejšie. Mnohí rómski lídri pripisujú zlyhávanie žiakov v edukácii (napísané veľmi všeobecne) práve nulovej možnosti vzdelávať sa v rómčine, ktorá je pre mnohé rómske deti materinským jazykom.

Hypoteticky sa spýtali, či učitelia predpokladajú, že ak by **učitelia ovládali rómsky jazyk, zlepšila by sa edukácia rómskych žiakov**. S touto hypotézou súhlasila iba tretina učiteľov 32,56%. Nesúhlasilo až 54,26% učiteľov a neutrálny postoj zaujalo 13,18% učiteľov. Ak teda učitelia nepredpokladali, že salepší edu-

kácia rómskych žiakov prostredníctvom výučby v ich materinskom jazyku, pravdepodobne by boli skeptickí voči všetkým zmenám, ktoré by školstvo podniklo v tejto oblasti. Názor škôl na zaradenie rómskeho jazyka v škole neprekvapil.

- Nesúhlas, aby rómsky jazyk bol povinný pre všetkých pedagogických zamestnancov, vyjadrilo 86%.
- Nesúhlas, aby rómsky jazyk bol vyučovacím jazykom, vyjadrilo 78%.
- Nesúhlas, aby sa publikovali učebnice a didaktické materiály v rómskom jazyku, vyjadrilo 64%.
- Nesúhlas, aby rómsky jazyk bol komunikačným jazykom, vyjadrilo 60%.
- Nesúhlas, aby rómsky jazyk bol samostatným vyučovacím predmetom, vyjadrilo 58%.

Ako vidieť, autor uvádza, že učitelia neuznávajú rómsky jazyk. Máme pocit, že ho neuznávajú vôbec ako jazyk... Ako inak si vysvetliť, že nechcú, aby sa ich žiaci učili v materinskom jazyku. Ak by sa to týkalo ich vlastných detí, tiež by nesúhlasili, aby sa učili v materinskom jazyku?

Učitelia razantne nesúhlasia s tým, aby sa pedagógovia učili rómsky jazyk. Napriek tomu si myslíme, že poznanie jazyka detí, ktoré vyučujú, by malo byť primárnym, čo by učiteľ mohol pre svojho žiaka spraviť. Nepredpokladáme, že učitelia budú plynule rozprávať rómskym jazykom, ale poznanie základných komunikačných fráz, poznanie lingvistických základov jazyka detí by mohlo odbúrať pomyselnú bariéru, ktorá stojí medzi rómskymi žiakmi a ich učiteľmi. Z uvedených dát je zrejmé, že ešte dlho potrvá, kým učitelia zmenia postoje k rómskym žiakom a k rómskemu jazyku. Potrvá, kým budú chcieť vidieť rómsky jazyk ako rovnoprávny vo svojich školách popri iných jazykoch. (autor)

2. Realizované aktivity na podporu vyučovania rómskeho jazyka

Spomínané postoje učiteľov k rómskym žiakom boli v čase, keď už Slovensko malo za sebou pilotný projekt **Romistika**. V roku 2003 boli na úrovni vlády SR schválené **dočasné vyrovnávacie opatrenia s cieľom pripraviť dostatočný počet pedagógov vyučujúcich v rómskom jazyku**, na základe ktorých bolo od roku 2004 realizované rozširujúce štúdium **„Príprava učiteľov rómskeho jazyka a literatúry základných a stredných škôl“** ako pilotný projekt.

Rovnako ako aj „**Experimentálna verifikácia efektívnosti kurikula rómskeho jazyka a literatúry v základných a stredných školách**“, cieľom čoho bolo navrhnúť, overiť a predložiť na schválenie obsah vyučovania rómskeho jazyka a literatúry ako štandardného vyučovacieho predmetu pre základné a stredné školy. Pod obsahom sa rozumie celá komplexná štruktúra výchovno-vzdelávacieho predmetu. Významná úloha pri spomínaných projektoch Štátneho pedagogického ústavu (ŠPU) pokračovala celé roky projektmi, ktoré vzdelávali pedagógov, menili myslenie vedenia jednotlivých škôl. ŠPU pokračuje v naštartovanom procese, aj keď dnes už pod názvom NIVAM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže.

Musíme spomenúť, že časté politické nominácie majú dopad aj na túto inštitúciu a veľa pozitívnych výdobytkov v prospech národnostnej menšiny bolo zlikvidovaných, alebo prešli reorganizáciou, ktorá poškodila to, čo sme dlhé roky budovali.

V zriaďovateľskej pôsobnosti má naše Kultúrne združenie občanov rómskej národnosti Košického kraja n. o. (KZORNK) tieto školy:

- Súkromná stredná odborná škola pedagogická a sociálna, Požiarnická 1, 040 01 Košice
- Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium, Požiarnická 1, 040 01 Košice
- Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium, Školská 31, 979 01 Rimavská Sobota
- Súkromná materská škola, Jegorovovo námestie 5, Dargovských hrdinov, 040 22 Košice

Materská škola musela vzniknúť, lebo pre študentky odboru Učiteľstvo MŠ a vychovávateľstvo sme nedokázali zabezpečiť prax, hlavne pre ich pôvod a výzor:

„Prepáče, pani riaditeľka, ako sa bude tváriť rodič, keď mu bude odovzdávať dieťa Rómka? To je pre našu materskú školu neprijateľné....“

Naše aktivity od roku 1991, registrácia súkromných škôl od roku 2004, hovoria o tom, že máme za sebou prácu, skúsenosti, pády, podporu i neprajnosť, boj s predsudkami, ale aj vieru, že ideme správnou cestou aj napriek ťažkostiam....

Budúcnosť? Vychovali sme si nové generácie našich pedagógov, ktorí sú pozitívnymi vzormi pre našich študentov. Dnes sedia v našich laviciach ich potom-

kovia. Máme pedagogický zbor, kde je primerané percento rómskych a nerómskych pedagógov s plnou kvalifikáciou. Meníme myslenie novej generácie nielen Rómov, ale aj iných menších a majority. Dnes sa používa nový termín Rómska inteligencia a my môžeme konštatovať, že mnohí z nich sú našimi absolventmi.

Záver

Stojíme pred výzvou, ktorá si vyžaduje nielen zmenu politík, prístupov, ale predovšetkým zmenu myslenia každého z nás. Multikultúrna výchova, začlenenie a inklúzia Rómov nie sú len otázkami spravodlivosti a rovnosti, sú základnými piliermi udržateľného rozvoja našej spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry

1. ROSINSKÝ, R. 2011. *Multikultúrna Výchova v Základných Školách*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 202. ISBN 978-80-8094-956-3.

Kontakt

Mgr. Irena Adamová

Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium

Požiarnická 1, 040 01 Košice

E-mail: irenaadam@centrum.sk

Pedagogická prax z inkluzívneho vzdelávania žiakov z marginalizovaných rómskych komunít ako príklad dobrej praxe

Ing. Jana Tomová

Úvod

Dôležitou úlohou nastavenia kvalitného inkluzívneho vzdelávacieho systému pre žiakov ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením je porozumenie podmienok prostredia, v ktorom rómske dieťa vyrastá od útleho detstva. Získava tak stereotypy z okolitého prostredia života vo vylúčenej komunite blízkych osôb rodiny a príbuzných. Tieto zážitky a skúsenosti limitujú jeho budúci život a vytvárajú bariéry a limity, na strane rodiny a komunity ako aj na strane majority.

Preto je okrem analýzy bariér nevyhnutné objaviť a využiť princípy pedagogickej praxe v inkluzívnom vzdelávaní žiakov z marginalizovaných rómskych komunít či zo sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej len žiaci z MRK/SZP) ako aj príklady dobrej praxe škôl s vyučovaním rómskeho jazyka a zapracovať ich do manažmentu škôl s vysokou koncentráciou žiakov z MRK/SZP.

Skúsenosti z pedagogickej praxe Súkromnej spojenej školy a Súkromného gymnázia v Kremnici môžu priblížiť východiská a prístupy pri vzdelávaní žiakov z MRK/SZP ako aj priblížiť modely k dosahovaniu úspešnosti týchto žiakov a modely uplatnenia sa v živote.

1. Analýza potreby vzdelávania žiakov z MRK/SZP, charakteristika Súkromnej spojenej školy a Súkromného gymnázia v Kremnici

Súkromná spojená škola (od roku 2004) a Súkromné gymnázium (od roku 2008) v Kremnici (nachádza v strede Slovenska) sú zamerané na výchovno-vzdelávací proces s cieľom pozdvihnutia vzdelanostnej úrovne v rómskych komunitách prostredníctvom posilnenia identity, plnohodnotného uplatnenia sa v spoločnosti ako aj spolunažívania s majoritou.

Vznik týchto škôl sa úzko viaže na potreby neriešených problémov Rómov. Po roku 1989 vplyvom spoločenských zmien sa prehĺbila na Slovensku kultúra chudoby, a to najmä stratou sociálnych istôt, stratou zamestnania v masovej miere po celom Slovensku (zrušenie poľnohospodárskej rastlinnej a živočíšnej výroby, štátnych stavebných podnikov a podobne), vplyvom nedostatočných podmienok na bývanie bez vody, elektriny a bez základných životných potrieb. Nárast týchto problémov sa zväčšoval s narastajúcou populáciou vo vylúčených komunitách, čo najviac ohrozovalo deti, teda novú pribúdajúcu generáciu ohrozenú sociálnym vylúčením.

Bežné školstvo zotrvačnosťou zotrvalo na riešení týchto problémov prevažne vzdelávaním v špeciálnych školách, kde zdravotné znevýhodnenie charakterizoval najnižší stupeň mentálneho postihu, čo však skôr odrážalo dôsledok života rómskeho dieťaťa vyrastajúceho v období predprimárneho vzdelávania v sociálnej vylúčenosti, v chudobe ako jej hlavnej príčine. Taktiež boli zrušené internáty pri špeciálnych školách, teda ponechal sa akýsi núdzový režim vzdelávania s 10 ročnou povinnou dochádzkou, teda so zníženým štandardom (ISCED 1) a 2 ročným špeciálnym stredným vzdelaním s obmedzenými možnosťami získať zamestnanie a ponechaním žiakov na život v osade nasledovaním vzorov v rodine a komunite.

Väčšina Rómov v osadách ostali na dávkach v hmotnej núdzi. Nezamestnanosť v dôsledku nízkej vzdelanostnej úrovne rodičov predurčovala deti na získanie stereotypov sociálnej vylúčenosti a kultúry chudoby. Bez vonkajšieho faktora intenzívnej motivácie sa dieťa nemalo šancu vymaniť z tohto prostredia, snáď na niekoľko výnimiek. Vznikala medzi majoritou a rómskou minoritou komunikačná priepasť, jazyková bariéra, vzdelanostná, kultúrna, kultúra bývania, nedostatočný prístup k hygiene, zdravotnej starostlivosti a zdravej výžive a podobne.

Vznik výchovno-vzdelávacích inštitúcií Súkromnej spojenej školy a Súkromného gymnázia s vyučovaním rómskeho jazyka v Kremnici, s celodenným výchovným systémom sa snažil byť odpoveďou a ponúknutím pomocnej ruky pre rómske dieťa, aby malo prístup ku kvalitnému vzdelávaniu od 3 rokov v oblasti Kremnice a okolia v SZŠ s MŠ a od 10 rokov pre rómskych žiakov aj zo Slovenska v osemročnej forme štúdia v Súkromnom gymnázii s možnosťou ubytovania sa na internáte rodinného typu (Bardejov - Poštárka, Lomnička, Podolíne, Krížová Ves, Šumiac, Čelovec, Banská Bystrica, Nitrianske Pravno, Košice – Luník a podobne). Teda vytvoríť podmienky na odstránenie uvedených bariér tak, aby sa rómsky žiak

stotožnil s cieľom školy – získať vzdelanie, prekonať osobné a spoločenské stereotypy a bariéry, získať poznatky štandardizovaného materinského rómskeho jazyka, ako aj poznatky histórie Rómov, spoznať pozitívne vzory Rómov z domáceho prostredia i zo zahraničia. Dať možnosť sa s nimi stretnúť a vytvárať si „obraz strateného raja“, a tak získať motiváciu pre naplnenie osobného cieľa v živote. Školu môžu navštevovať aj deti z majority, čím sa buduje a posilňuje princíp vzájomného spoluzitia.

Preto naše školy s vyučovaním rómskeho jazyka v rámci plnenia štandardov školského vzdelávacieho programu sú zamerané na rovnomerný rozvoj osobnosti rómskeho žiaka, a to v oblasti ducha (hľadanie osobnej vízie, cieľov, hodnotového rebríčka), v oblasti duševnej a telesnej (rozvoj kognitívnej, emocionálnej, vôľovej a telesnej kultúry, stravovanie, hygiena, šport, tréningy, disciplína, turistika). Rovnako sa zameriava na budovanie komunity medzi žiakmi navzájom, žiakmi a učiteľmi, rodičmi ako aj v oblasti spolunažívania rómskej menšiny s majoritou.

Život v prostredí intenzívneho podporného modelu rodinného typu za sprevádzania sociálnej oblasti, žiaka a jeho kontakt s rodinou, ako aj počas vzdelávania v škole sa zúročilo tým, že žiaci úspešne zmaturovali aj z Rómskeho jazyka a literatúry a cca 33% absolventov sa ďalej vzdelávalo vo vysokoškolskom štúdiu (sociálna práca a poradenstvo, učiteľstvo hudby, výtvarnej výchovy, dejepisu, ekológie, romistiky) resp. v pomaturitnom štúdiu (policajná škola, vychovávateľstvo a podobne), ostatní sa úspešne uplatnili na trhu práce v rôznych profesiách. Výsledným efektom bolo, že žiaci Súkromného gymnázia od 10 roku veku života prostredníctvom osobného nasadenia sa a podporného systému ich sprevádzania sa úspešne integrovali do spoločnosti vo veku dospelosti. Stali sa plnohodnotnými občanmi a sú vzorom v rómskej komunite, z ktorej prišli, mnohí ďalej pracujú pre Rómov ako asistenti učiteľa v školách, pôsobia ako policajti, terénni komunitní pracovníci, učiteľia hudby, výtvarnej výchovy a podobne. Naši študenti získali Bc. a Mgr. Tituly v odboroch Sociálna práca a poradenstvo na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre (UKF Nitra) a Technickej univerzite vo Zvolene v odbore životné prostredie, ďalej Mgr. tituly na UKF Nitra ako učiteľ 2. stupňa základného vzdelávania, Mgr. art na Hudobnej akadémii v Banskej Štiavnici. Naši absolventi ďalej pokračujú aj v pomaturitnom štúdiu na policajnej škole v Košiciach, v štúdiu v odbore vychovávateľstvo v Košiciach. Niektorí nastupujú na vysoké školy, jedna žiačka študuje aj na univerzite v Anglicku.

2. Aktivity a účasť na projektoch

Implementácia národných projektov

- ✓ „V základnej škole úspešnejší“, Rovnosť šancí vo vzdelávaní žiakov z MRK Súkromná základná škola, Kremnica
- ✓ Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov Súkromné gymnázium, Kremnica
- ✓ Inklúzia - cesta podpory k rovnakému a kvalitnému vzdelávaniu žiakov so SZP/MRK v bežnom prúde Združenie cez deti k rodine, Kremnica

Implementácia projektov Štátneho pedagogického ústavu dnes pod názvom Národný inštitút vzdelávania a mládeže

- ▶ Projekt Spolu s Rómami dosiahneme viac I, ktorý bol financovaný z Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.
- ▶ Projekt Inováciou didaktiky rómskeho jazyka k inkluzívnemu vzdelávaniu žiakov zo znevýhodneného prostredia, ktorý bol financovaný Európskou úniou v rámci programu Erasmus+.
- ▶ Projekt Spolu s Rómami dosiahneme viac II, ktorý je financovaný z nórskych grantov a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky (aktuálne prebieha a končí k 30.04.2024.).

Projekty so zahraničnými partnermi

- ▶ **Gandiho gymnázium v Peci** – po návšteve gymnázia po vzniku našej školy nastala spolupráca a výmenné návštevy. Na medzinárodnej konferencii v Peci v roku 2017 naša škola prezentovala výsledky vzdelávacieho systému ako príklad dobrej praxe za Slovensko a naši študenti sa prezentovali trojjazyčne v kultúrnom programe – literárnej, speváckej a tanečnej forme za účasti slovenskej reprezentácie z Ministerstva školstva SR.
- ▶ **Karl-Franzens-Universität Graz** - realizovala projekt „QUALIROM“ - Project QUALITY EDUCATION IN ROMANI FOR EUROPE, Kvalitné vzdeláva-

nie v rómčine pre Európu, kde partnerom za Slovensko bolo Súkromné gymnázium v Kremnici a pedagógovia našej školy boli zainteresovaní na tvorbe učebných zdrojov pre rómsky jazyk v roku 2010-2011. Naši žiaci navštívili Univerzitu v Grazi v decembri 2017 v rámci konferencie DEPART.

- ▶ **Projekt EACEA** (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency - Výkonná agentúra pre vzdelávanie, audiovizuálny sektor a kultúru) - projekt realizovalo mesto Banská Bystrica, Graz v partnerstve s European Neighbours, za Slovensko aj naše Súkromné gymnázium v Kremnici. V rámci tohto projektu mali naši žiaci možnosť prezentovať sa aj na konferenciách EACEA v roku 2013 v Banskej Bystrici a v Kremnici.
- ▶ **Projekt DEPART EU** (Network for Democratic participation of Roma and traveller communities on municipality level - Sieť pre demokratickú účasť rómskych a kočovných komunít na samospráve). Projekt realizovalo mesto Graz v partnerstve s European Neighbours, za Slovensko je partner projektu Súkromné gymnázium v Kremnici. Naši žiaci prezentovali svoje aktivity na konferenciách v Peci v Gandhiho gymnáziu, a to v roku 2016 a na konferenciách v roku 2017 v Koprivnici, v Grazi a v Kremnici.
- ▶ **Projekt FAIR FUTURE BIO KNOBLAUCH** realizuje mesto Graz v spolupráci s European Neighbours, kde dlhodobo spolupracujeme. Absolvovali sme školenia v partnerskej škole spojené s praxou a letnými brigádami našich žiakov.
- ▶ **Projekty financované z nórskeho fondu:**
 - „Brána jazykov otvorená“ – prijímateľom projektu bola Súkromná spojená škola v Kremnici
 - „Rómsky jazyk – most medzi nami“ – prijímateľom projektu bolo Súkromné gymnázium v Kremnici.

3. Aké sú závery z týchto konferencií?

Závery z konferencie „Rómsky jazyk – most medzi nami“

Mestské kultúrne stredisko, Kremnica, 26. 04. 2016

TÉMA: Perspektíva vzdelávania rómskeho jazyka a podpora inklúzie na Slovensku

z pohľadu štátnych inštitúcií a z pohľadu základných a stredných škôl s vyučovaním a rozvojom rómskeho jazyka.

- ▶ Súkromné stredné školy s vyučovaním rómskeho jazyka a reálií a zameraním predovšetkým na výchovu a vzdelávanie detí z marginalizovaných rómskych komunít majú v aktuálne fungujúcom systéme už dlhodobo existenčné problémy. Jedná sa menovite o: Súkromné gymnázium a súkromnú spojenú školu v Kremnici, Súkromnú pedagogickú a sociálnu akadémiu v Košiciach, Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Košiciach, Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Rimavskej Sobote, Súkromnú strednú odbornú školu v Kežmarku a Súkromné gymnázium v Kežmarku. Tieto problémy vyplývajú najmä z ich špecifika nemožnosti výberu poplatkov za štúdium na jednej strane a zároveň zvýšených nákladov spojených s dotáciou na ubytovanie, stravu, cestovné, hygienu a zdravotnú starostlivosť pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.
- ▶ Navrhujeme preto pod gesciou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR zriadiť pracovnú skupinu, ktorá bude pravidelne zasadať a ktorej úlohou bude nastaviť legislatívne kritériá pre ďalší typ zriaďovateľa školy (popri verejných, cirkevných a súkromných) s poslaním a zameraním na deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, a to najmä na rómske deti. Tento typ „inkluzívnej“ školy by mal vzhľadom na svoje špecifiká dostávať na základe spĺňania nastavených kritérií zákonne nárokovateľné finančné prostriedky, ktoré by dorovnali jeho znevýhodnenie oproti ostatným typom škôl.
- ▶ Problém generačnej chudoby súvisí aj s krízou rómskej identity. Pestovanie hrdosti na rómsku národnosť prostredníctvom výučby rómskeho jazyka a reálií môže v žiakoch z marginalizovaných rómskych komunít budovať zdravé sebavedomie národnostne ukotveného jednotlivca v občianskej spoločnosti.
- ▶ Preto je potrebné, aby sa v dohľadnej dobe doriešil problém akreditácie magisterského programu rómskeho jazyka a reálií na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, čím by sa obnovilo vzdelávanie učiteľov na prvom stupni (ISCED 1) v tomto odbore. To by umožnilo vstup do systému výchovy vzdelávania pedagógom s aprobáciou výučby rómskeho jazyka a reálií aj na verejných školách s vysokým zastúpením žiakov z MRK,

čím by sa zabezpečil citlivejší a odbornejší prístup k deťom z marginalizovaných rómskych komúnít. Taktiež je potrebné, aby sa ešte viacej akcentovalo kritérium ovládania rómskeho jazyka (daného dialektu) pri prijímaní pedagogických asistentov na materské a základné školy, uprednostniť prevažne asistentov z radov Rómov s maturitným vzdelaním. V tejto súvislosti je nutné v spolupráci s NÚCEM a ŠPÚ (dnes NIVaM) a Ministerstvom školstva SR doriešiť aj zákonné podmienky pre ukončovanie maturít z rómskeho jazyka ako cudzieho jazyka a ako jazyka národnosti.

- ▶ Problematika medzigeneračnej chudoby si vyžaduje silný dôraz na medzirezortnú spoluprácu. Jedná sa najmä o spoluprácu v rámci rezortov školstva, zdravotníctva, sociálnych vecí, výstavby a regionálneho rozvoja, hospodárstva a vnútra.
- ▶ V tejto súvislosti treba zväziť zavedenie inštitútu sociálnej pedagogiky, ktorý úspešne funguje v západných, predovšetkým nemecky hovoriacich krajinách. Ide o komplexné riešenie životných situácií osôb, ktoré sú v riziku medzigeneračnej chudoby alebo sú už dlhodobo v pasci medzigeneračnej chudoby. Predstavy o fungovaní inštitútu sociálnej pedagogiky by mohli byť súčasťou pracovnej skupiny pre zadefinovanie nového typu škôl zameraného na výchovu a vzdelávanie detí z chudobných rómskych komúnít a podporu ich rómskej identity.
- ▶ V tejto súvislosti odporúčame zaviesť experiment cez Ministerstvo školstva SR pre Súkromné gymnázium v Kremnici podľa modelu Gymnázia v Pécsi, kde by sa nadviazalo na dlhodobé skúsenosti systému škôl a školských zariadení s celodenným výchovným systémom, s vyučovaním rómskeho jazyka a literatúry a histórie a rómskych reálií s maturitou. Taktiež by sa nadviazalo na skúsenosti komplexného prístupu (vzdelanie, osвета, hygiena, zdravotníctvo, kultúra, bývanie a práca) s využitím modelovania „inštitútu sociálnej pedagogiky“ cez medzirezortný prístup.

Záver z konferencie „Rómsky jazyk – most medzi nami“

Mestský úrad, Kremnica, 27. 01. 2023

TÉMA: Dôležitosť a postavenie rómskeho jazyka v spoločnosti - zlepšenie života Rómov

Výber zo záverov:

- Inštitucionálna podpora štúdia rómskych učiteľov pre 1. a 2. stupeň základného vzdelávania (obnoviť, dobudovať, zriadiť vysoké školy pre prípravu učiteľov).
- Inštitucionálna podpora stredných a vysokých škôl s vyučovaním rómskeho jazyka (maturita, VŠ diplom).
- Podpora prechodného obdobia pre zamestnávanie učiteľov rómskeho jazyka v základných školách s vysokou koncentráciou rómskych žiakov – minimálne kritérium: maturita z rómskeho jazyka, štátna jazyková skúška z rómskeho jazyka.

4. Závery z prieskumov – zaujímavé zistenia

Prieskumy realizovali žiaci 3. ročníka Súkromného gymnázia na témy týkajúce sa povolání a vyučovania rómskeho jazyka na školách. Prieskumy sa uskutočnili medzi rómskymi a nerómskymi respondentmi – žiakmi stredných škôl, učiteľmi základných, stredných a vysokých škôl s vysokou koncentráciou Rómov a učiteľmi bežných škôl.

Prieskum č. 1

„Málo preferované povolania u rómskych žiakov“ - Monika Gregorová žiačka 3SG

Cieľom nášho prieskumu bolo zistiť, aké sú málo preferované povolania u rómskych žiakov. Prieskumu sa zúčastnilo n=81 stredoškôľakov, z toho rómskych (n=44) a nerómskych (n=37) žiakov. Výsledky preukázali, že rómski stredoškôľáci sa najčastejšie u Rómov stretli s povolaním „pomocník na stavbe“, „hudobník“ a „upratovačka“. U nerómskych stredoškôľakov bolo rovnaké zistenie „pomocník na stavbe“, za ním však nasledoval „VPP pracovník“ a „smetiari“. Zaujímavosťou je, že nerómski stredoškôľáci sa vôbec nestretli s Rómami ako asistentami v školách (2,7%) či učiteľmi (0%), zatiaľ čo rómski stredoškôľáci áno (40,9% a 43,2%).

Naopak najmenej preferované povolania podľa nerómskych stredoškôľakov u Rómov sú „doktor“ a „právnik“ (83,8%), „pedagóg na VŠ“ (75,7%), „učiteľ“ (73%), „politik“ (70,3%), „IT pracovník“ (64,9%) a „spisovateľ“ (45,9%). Podľa rómskych stredoškôľakov je to „doktor“ a „právnik“ (56,8%), „politik“ (47,7%), „pedagóg na VŠ“ (45,5%), „spisovateľ“ (40,9%) a „IT pracovník“ (34,1%). Zaujímavým zistením

je, že rómski stredoškólační majú nižšiu početnosť odpovedí, čo značí o ich väčšej presvedčenosti, že Rómovia sa predsa len môžu dostať aj na najmenej preferované pozície. Ďalším zaujímavým ukazovateľom je opäť rozdiel v pohľade na učiteľov, kde nerómski stredoškólační (73%) to považujú za málo preferované povolanie u Rómov, zatiaľ čo rómski len (13,6%).

Prieskum č. 2

„Zmysel vyučovania rómskeho jazyka na školách“- Viktor Hulina žiak 3 SG

Cieľom nášho prieskumu bolo zistiť, či majú školy s vyučovaním rómskeho jazyka zmysel. Nášho prieskumu sa zúčastnilo $n=64$ nerómskych učiteľov, kde $n=20$ pracuje na školách s nízkou koncentráciou (NK) rómskych žiakov a $n=44$ pracuje na školách s vysokou koncentráciou (VK) rómskych žiakov. Pričom 63,6% z týchto učiteľov učí na školách, kde sa aj vyučuje rómsky jazyk. Výsledky preukázali, že podľa oboch skupín má vyučovanie rómskeho jazyka zmysel, pričom je prekvapením, že učitelia zo škôl s NK rómskych žiakov v tom vidia väčší zmysel (4,35) ako učitelia zo škôl s VK rómskych žiakov (3,89). Obe skupiny zhodne vidia potrebu vo vyučovaní rómskeho jazyka v školách s vysokou koncentráciou Rómov – 66% učiteľov zo škôl s VK rómskych žiakov a až 75% učiteľov zo škôl s NK rómskych žiakov, čo je tiež prekvapujúcim zistením.

Za najhlavnejšie dôvody na výučbu rómskeho jazyka respondenti označili „posilnenie identity cez poznanie štandardizovaného materinského jazyka a histórie Rómov“ (až 63,6% učiteľov zo škôl s VK rómskych žiakov a 45% učiteľov zo škôl s NK rómskych žiakov), „všeobecné vzdelanie Rómov a o Rómoch“ (až 60% učiteľov zo škôl s NK rómskych žiakov a 38,6% učiteľov zo škôl s VK rómskych žiakov) a „vzdelanie o rómskych zvykoch a tradíciách“ (45,5% učiteľov zo škôl s VK rómskych žiakov a 40% učiteľov zo škôl s NK rómskych žiakov). Potvrdilo sa tak, že posilnenie identity je najdôležitejším prvkom vyučovania rómskeho jazyka.

5. Inklúzia, chudoba a vzdelávanie žiakov z MRK/SZP

Naša škola v marci 2022 uskutočnila okružnú cestu po základných školách v lokalitách s vysokou koncentráciou Rómov. Oslovili sme najmä žiakov ôsmych a deviatych ročníkov za účasti výchovných poradcov a pedagógov navštívených škôl. Cieľom bolo urobiť „putovný deň otvorených dverí“, so zameraním na poukázanie

výsledkov z analýz a na potreby riešenia kultúry chudoby. Ukázať cestu prostredníctvom vzdelávania a využitia ponúkaných možností školského systému. Poukázali sme na dôležitosť hrdosti na rómsku národnosť, a to prostredníctvom poznania rómskeho materinského jazyka v jeho štandardizovanej podobe a poznania histórie Rómov a rómskych reálií.

Lektormi bola Mgr. Darina Tököliová učiteľka rómskeho jazyka v našich školách a absolventi, ktorí na našej škole zmaturovali a pokračovali v štúdiu. V tomto zložení sme navštívili 12 škôl: zo severovýchodnej časti Slovenska základné školy - Veľká Lomnica, Huncovce, Hranovnica, Šumiac, Rakúsy, Stráne pod Tatrami, Podhorany, Podolíneč, Lomnička, Krížová Ves a v juhovýchodnej časti Slovenska sme navštívili Základné školy v Krásnohorskom Podhradí, Moldave nad Bodvou a v Jasove.

V navštívených základných školách sa zúčastnili našich prezentácií cca po dve triedy (9. ročníkov a 8. ročníkov), takmer 100% Rómov na malé výnimky v niektorých školách. Podľa informácie učiteľov veľa žiakov z 9. ročníkov by boli schopní pokračovať na stredných školách s maturitou. Väčšina z nich však zakotví v školách s učňovským zameraním v blízkosti osady a častokrát po splnení povinnej školskej dochádzky odchádzajú bez výučného listu, nad čím ich učiteľky vyjadrovali ľútosť, že takto ich námaha a talenty detí končia bez výsledku.

Všetky navštívené školy boli štátne. Splňali podmienku estetiky a vybavenie tried PC technikou a IT tabuľami, ktoré sme používali pri prezentáciách. Boli sme veľmi milo prijatí pedagógmi ako aj žiakmi, ktorí mali veľké očakávania, zvedavosť avšak aj ostýchavosť, ktorá im bránila klásť viac otázok. Predstavili sme potreby vyučovania rómskeho jazyka ako rovnocenného jazyka s inými národnostnými jazykmi na Slovensku, ako aj potreby poznania histórie a reálií Rómov. Hovorili sme o povolaniach vyžadujúce maturitu a resp. vysokoškolské vzdelanie. Vysvetľovali sme ako dosiahnuť stredoškolské vzdelanie s maturitou a ako po ukončení stredoškolského vzdelania s maturitou pokračovať v štúdiu na vysokých školách.

V týchto školách sa ich materinský jazyk nevyučoval, v niektorých školách mali čiastočne sprostredkované informácie z histórie a reálií Rómov. Riaditelia škôl prejavili záujem o zavedenie vyučovania rómskeho jazyka do ich škôl, avšak nedostatok učiteľov rómskeho jazyka s kvalifikáciou je stále problém. Pri rozhovoroch so žiakmi všetci rómsky jazyk ovládajú, je živým jazykom, ktorým komunikujú v rodine

a komunite, mnohí ho však nepovažovali za jazyk rovnocenný s jazykmi iných národností.

Nízke sebavedomie a uzavretá komunita v škole predurčovala žiakov, ako aj nadaných žiakov vzdelávať sa v stredných školách učňovského zamerania (mliekar, garbiar, šička, kuchár, čašník, murár, stolár). Ojedinele sa našli žiaci, ktorí si vybrali SOŠ s maturitou (Konzervatórium, Pedagogická škola). Žiaci mali obmedzenia študovať nakoľko rodičia mali strach ich pustiť do vzdialenejšej strednej školy s maturitou alebo na internát. Po rozhovoroch s učiteľmi mnohí ukončia povinnú školskú dochádzku zo zákona, avšak bez výučného listu ostávajú v osadách ako mladí nezamestnaní. Niektorí odchádzajú do zahraničia za manuálnou prácou alebo do automobiliek. Získať maturitu resp. prvý alebo druhý stupeň vysokoškolského vzdelania je zdanlivo nedostupná meta a vyžadovala by si podporu zo strany majority, sprevádzanie v kritických rozhodnutiach, a to nielen žiakov ale aj rodičov. Výsledky podpory sa dostavili práve u žiakov a rodičov, ktorí navštevovali Súkromné gymnázium Kremnici, bývali na internáte a rodičia uverili, že ich deti získajú cez vzdelanie lepšie postavenie a uplatnia sa v dobrom zamestnaní.

Záver

Príspevok by mal vzbudiť u čitateľa záujem o hľadanie východísk pre víziu urobiť všetko preto, aby sa nestrácal ľudský potenciál v novonarodených deťoch do chudoby a vylúčených komunít, ako aj pre deti, ktoré sú stále ešte formovateľné, kým dosiahnu dospelosť. Úspešné zaradenie sa do spoločnosti s dosiahnutým vzdelaním a uplatnením sa na trhu práce by malo byť výsledkom inkluzívneho prístupu školských vzdelávacích systémov ako aj realizovaním komplexného prístupu týkajúceho sa okrem výchovy a vzdelávania aj kultúry, osvety, bývania a zamestnania. Dosiahnutie úspešnosti nie je možné bez zainteresovanosti samotných Rómov od útleho detstva na využití vlastného potenciálu na princípe „Spolu s Rómami dosiahneme viac“. Vzdelávacie a sociálne systémy zotrávajú dlhodobo bez vzájomnej medzirezortnej prepojenosti cieľov a preto očakávané efekty v cieľovej skupine zotrávajú častokrát bez výsledku a bez ekonomického efektu.

My Rómovia chceme byť prínosom.

Ak mám motiváciu – dosiahnem vzdelanie.

Ak dosiahnem vzdelanie, získam uplatnenie a prácu.

Ak mám prácu – získam bývanie.

Motto: „Dávame možnosť zlepšiť životy. Dávame šancu tým, ktorým iní neveria.

Otvárame dvere, ktoré ostatní zatvárajú“.

Kontakt

Ing. Jana Tomová

Súkromná spojená škola a Súkromné gymnázium

Dolná 48/19, Kremnica

E-mail: cezdetikrodine@gmail.com

Príklady dobrej praxe manažmentu škôl v implementácii rómskeho jazyka a rómskej kultúry v školskom vzdelávacom programe

Ing. Mgr. Gabriela Radičová

Úvod

Na Slovensku sa dlhodobo poukazuje na výrazne nižšie dosiahnuté vzdelanie členov rómskej komunity, ktoré je jednou z príčin horšieho uplatnenia sa na trhu práce. Otázka vzdelanostnej úrovne rómskeho obyvateľstva predstavuje jednu z najčastejšie prezentovaných tém v kontexte riešení postavenia Rómov v spoločnosti.

Školskú neúspešnosť rómskych žiakov napriek preukázateľným snahám v rezorte školstva sa nedarí odstrániť, ani minimalizovať. Stále pretrvávajúce príčiny neúspešnosti rómskych žiakov sú: nízka vzdelanostná úroveň rodičov, odlišná hodnotová orientácia, nízka motivácia k učeniu, odlišné kultúrne, sociálne a emocionálne zázemie, absencia povinnej predškolskej prípravy, nedostatočné ovládanie slovenského jazyka, nedostatočné základné sociálne, hygienické a pracovné návyky, nevhodné prístupy pedagogických zamestnancov k týmto žiakom a nedostatočná dochádzka rómskych žiakov do školy. Škola je pre rómskych žiakov „cudzou inštitúciou“, do ktorej neradi chodia, pretože nerešpektuje ich etnickú, kultúrnu, sociálnu a jazykovú odlišnosť.

Riešením problému vzdelávania rómskych žiakov a dôležitým faktorom pre dosahovanie lepších školských výsledkov žiakov je *nevyhnutné prispôbiť podmienky* výchovno – vzdelávacieho procesu v škole ich sociálnym, kultúrnym a jazykovým špecifikám. Preto prioritou našej školy je individuálny prístup pedagógov a vytváranie vzdelávacích podmienok v škole, ktoré umožnia žiakom vzdelávať sa v materinskom rómskom jazyku a spoznávať rómsku kultúru a históriu.

1. Postavenie rómskeho jazyka a rómskej kultúry v Školskom vzdelávacom programe

Školský vzdelávací program Súkromného hudobného a dramatického konzervatória v Rimavskej Sobote

Školský vzdelávací program je zostavený na základe participatívneho demokratického princípu ako model dvojúrovňového cieľového programu vzdelávania a jeho súčasťou je aj vymedzená voliteľná časť vzdelávacieho programu individuálnej školy, ktorá zohľadňuje potreby a záujmy miestneho spoločenstva a regiónu. Ciele a poslanie výchovy a vzdelávania v našom školskom vzdelávacom programe vychádza z cieľov stanovených v Zákone o výchove a vzdelávaní (Školský zákon) a Štátnom vzdelávacom programe pre skupinu šesťročných študijných odborov ISCED 5B. Pri jeho tvorbe sme sa opierali o potreby a požiadavky regiónu, v ktorom sa škola nachádza, ale aj o požiadavky rodičov a žiakov.

Výhody školského vzdelávacieho programu:

- vychádza z cieľov a zamerania (profilácie) školy,
- jeho prostredníctvom sa napĺňa voliteľný obsah vzdelávania,
- vytvára pluralitné, konkurenčné vzdelávacie prostredie a podporuje autonómiu škôl,
- umožňuje modifikáciu obsahu pre školy so zameraním,
- zabezpečuje motivujúce učebné prostredie podporujúce socio-emočnú klímu triedy a školy,
- odporúča zamerať sa na socializáciu žiakov vlastnou kultúrou školy a jej prostredia,
- umožňuje vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno - vzdelávacími potrebami.

Veľkou výhodou Školského vzdelávacieho programu je možnosť využitia disponibilných a voliteľných predmetov do učebných plánov školy a tak vytvoriť legislatívne podmienky pre vyučovanie rómskeho jazyka a literatúry v základných a stredných školách. V súlade s hlavnou myšlienkou školy a v snahe rozvíjať a upevňovať národné povedomie žiakov: vzdelávací obsah obohacujeme podľa vlastných vzdelávacích zámerov a to zaradením do učebných plánov školy predmety, ktoré podporujú rómsku kultúru:

- rómsky jazyk a literatúra, ktorý sa vyučuje od 1. po 4. ročník v časovej dotácii 3h týždenne,
- seminár z rómskeho jazyka, ktorý sa vyučuje od 5. po 6. ročník v časovej dotácii 1h týždenne,
- rómska kultúra , ktorá sa vyučuje od 1. po 4. ročník v časovej dotácii 2h týždenne,
- rómsky ľudový tanec, ktorý sa vyučuje od 1. po 6. ročník v časovej dotácii 1h týždenne,
- hra v ľudovom orchestri, ktorý sa vyučuje od 1. po 6. ročník v časovej dotácii 1h týždenne,
- hra v tanečnom orchestri, ktorý sa vyučuje od 1. po 3. ročník v časovej dotácii 1h týždenne.

2. Zameranie a charakteristika školy

Zameranie školy

Škola vznikla s cieľom vytvoriť rovnosť príležitostí k vzdelávaniu aj deťom zo sociálne znevýhodneného a málo podnetného prostredia. Škola má za cieľ pripraviť odborníkov pre prácu v tejto oblasti, ktorí by po ukončení štúdia dokázali meniť myslenie a kvalitu života v rómskych komunitách.

Škola je zameraná na vytvorenie adekvátnych podmienok na všestranný osobný rozvoj a vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, rómskych žiakov z komunít celého Slovenska v duchu multikultúrnej výchovy. Výchovné pôsobenie školy sa zameriava na formovanie postojov, názorov, sebahodnotenia, posilňovaní úcty ku kultúrnym a národným hodnotám a tradíciám štátu, k štátnemu jazyku, k materinskému jazyku ako aj k svojej identite a kultúre rómskej národnostnej menšiny a jej histórie.

Národnostné zloženie regiónu

Rimavská Sobota ako okresné mesto je významnou destináciou aj spoločenského a študentského diania na Slovensku. Naša škola, ktorá svojím vzdelávacím programom pripravuje odborných a kvalifikovaných pracovníkov v oblasti kultúrno – umelecko -pedagogických služieb, má v tomto meste svoje opodstatnenie. Okres Rimavská Sobota je špecifický národnostným rozložením. Podľa trvalého pobytu

tu žijú príslušníci slovenskej, maďarskej a rómskej národnosti. Podľa štatistických údajov z roku 2021, v okrese Rimavská Sobota žije 50,67% Slovákov, 39,53% Maďarov a 4.83% Rómov.

Na základe *Atlasu rómskych komún na Slovensku 2013* a Sčítania obyvateľov, domov a bytov (2011), **najvyššie podiely rómskeho obyvateľstva v rámci Slovenska sú v okrese Revúca (31,5 %- ný podiel rómskeho obyvateľstva)**. Na druhom mieste v podiele Rómov sa nachádza okres Rimavská Sobota s odhadovaným 28 %- ným podielom Rómov v okrese. **Vysoký odhadovaný podiel Rómov (22,6 %) je aj v okrese Rožňava**. Je možné vidieť, že všetky okresy regiónu Gemer majú vysoký podiel Rómov. Našu školu navštevujú žiaci najmä z okresov Rimavská Sobota, Revúca, Brezno a Rožňava. Študenti zo vzdialenejších okresov sú ubytovaní na internáte v Rimavskej Sobote.

Charakteristika školy

Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium bolo zaradené do siete škôl a školských zariadení v roku 2010 ako Elokované pracovisko Súkromného hudobného a dramatického konzervatória Požiarnická 1, Košice, s dátumom začatia činnosti od 1. septembra 2010.

Dňom 1. septembra 2015 Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium získalo samostatnú právnu subjektivitu a stalo sa samostatnou školou so sídlom v Rimavskej Sobote.

Zriaďovateľ školy: Kultúrne združenie občanov rómskej národnostnej menšiny Košického kraja, n. o., Jegerovovo námestie č. 5, Košice. Odbory, získané vzdelanie, profil absolventa, uplatnenie (viď Spolu s Rómami dosiahneme viac, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava, 2016, s. 143).

3. Swot analýza strednej školy v implementácii rómskeho jazyka a rómskej kultúry

Silné stránky

- rozvoj jazykových a komunikačných kompetencií,
- rozvoj rómskej identity a kultúry Rómov,
- štandardizovaná norma pravopisu rómskeho jazyka,

- vytváranie pozitívneho vzťahu a solidarity žiakov z majority k rómskej národnostnej menšine a naopak,
- podpora interkultúrneho a inkluzívneho vzdelávania,
- pravidelné pozitívne výsledky na súťažiach, vystúpeniach, prezentáciách školy,
- individuálny prístup vyučujúcich pri vyučovaní,
- záujem uchádzačov o štúdium (podľa normatívu stav I. ročníka naplnený),
- kvalita a skúsenosť pedagogických zamestnancov vyučujúcich rómsky jazyk a rómsku kultúru,
- podpora žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia formou sociálnych štipendií, rómskych štipendií.

Slabé stránky

- nedostatok pedagógov vyučujúcich rómsky jazyk,
- absentujú učebné a didaktické materiály rómskeho jazyka a rómskej kultúry,
- nedostatočná spolupráca s rodičmi,
- nedostatok študijných programov na VŠ zameraných na rómsky jazyk,
- školy, ktoré vyučujú rómsky jazyk sú všetky súkromné, vznikli ako alternatívne školy, a je ich nedostatok,
- nedostatok finančných prostriedkov na rekonštrukciu a zvýšenie úrovne odborných učební inovatívnym zariadením a prostriedkami IKT,
- nedostatok finančných prostriedkov pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Príležitosti

- zachovanie a rozvíjanie kultúry a identity Rómov žijúcich v SR,
- vytvorenie možností pre ich uplatnenie v spoločenskom živote a na trhu práce,
- spolupráca so zamestnávateľmi, neziskovými organizáciami ako predpokladu dobrých koncepcných a poradenských služieb,
- zvýšenie šance rómskych žiakov pokračovať a uspieť v štúdiu na VŠ,
- dobrovoľná maturitná skúška z rómskeho jazyka,
- široké uplatnenie absolventov – pracovníci Komunitných centier, pedagogickí asistenti na školách,
- nadobudnuté spôsobilosti, umožnia žiakom chápať svet bez predsudkov a stereotypov.

Ohrozenia

- spoločenský postoj k Rómom (verejná mienka),
- personálne podmienky,
- nedostatok finančných prostriedkov na vybavenie jazykovej učebne,
- slabšia vedomostná úroveň prichádzajúcich žiakov zo ZŠ,
- predčasné ukončenie štúdia z dôvodu socio - ekonomických prekážok žiaka,
- súkromná škola – otázka udržateľnosti a stability v dlhodobom horizonte,
- rómsky jazyk patrí do skupiny ohrozených jazykov,
- nízka priemerná mzda v oblasti školstva a kultúry.

4. Vzdelávanie pedagogických zamestnancov školy z pohľadu manažmentu školy

Stabilný pedagogický zbor tvorí 25 učiteľov, z ktorých časť pracuje na čiastočný pracovný úväzok. Učitelia spĺňajú požiadavky na odbornú a pedagogickú spôsobilosť.

Manažment školy považuje za prioritnú úlohu zabezpečiť vzdelávanie učiteľov v profesijnom rozvoji a to:

V odborných profesijných kompetenciách

- zdokonaľovanie osobnostných vlastností pedagogických zamestnancov, spôsobilostí pre tvorbu efektívnych vzťahov, riešenie konfliktov, komunikáciu a pod.,
- sprostredkovanie pedagogickým pracovníkom najnovšie poznatky (inovácie) z metodiky vyučovania jednotlivých predmetov, pedagogiky a príbuzných vied,
- príprava pedagogických zamestnancov na výkon špecializovaných funkcií, napr. triedny učiteľ, výchovný poradca, predseda predmetovej komisie, atď.,
- príprava pedagogických zamestnancov pre prácu s modernými materiálmi prostriedkami: videotechnikou, výpočtovou technikou, multimediami a pod.,
- podnecovanie a rozvíjanie tvorivosti pedagogických zamestnancov,
- príprava pedagogických zamestnancov na získanie prvej a druhej atestácie,
- uvádzanie začínajúcich učiteľov do pedagogickej praxe.

- V profesijných kompetenciách vychádzajúcich zo zamerania školy
- príprava pedagogických zamestnancov pri zvyšovaní svojich kompetencií v oblasti interkultúrnej výchovy a inkluzívneho vzdelávania,
 - príprava pedagogických zamestnancov na tvorbu školského vzdelávacieho programu, štandardov a učebných plánov školy,
 - vzdelávanie pedagógov v mentoringu stredoškolskej mládeže,
 - vzdelávanie pedagógov v mentoringu a koučingu v školskom prostredí.

Vzdelávacie aktivity pedagógov na Súkromnom hudobnom a dramatickom konzervatóriu v Rimavskej Sobote

V školskom roku 2022/2023 v rámci aktualizáčného vzdelávania sa 12 pedagógovia, najmä vedúci pracovníci (zástupca riaditeľa, vedúci PK, vedúci vzdelávacej činnosti) zúčastnili inovatívneho vzdelávacieho tréningu pod názvom: Interkultúrne vzdelávať v školách so žiakmi z rómskych komunít, ktoré sa uskutočnilo pod gesciou Národného inštitútu vzdelávania a mládeže. Cieľom vzdelávania bolo zdokonaľovanie kľúčových profesijných kompetencií v oblastiach: interkultúrneho vzdelávania, rómskeho jazyka (komunikačná úroveň A1 - pre začiatočníkov), histórii, etnografii, folklóru Rómov a inovatívnych metód vo vzdelávaní.

Dvaja pedagógovia sa zúčastnili aj študijnej návštevy v Oslo v rámci preddefinovaného projektu „*Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov*“. Cieľom študijnej návštevy bola podpora inkluzívneho a demokratického vzdelávacieho procesu v školách a rozvoj inkluzívnych postupov v pedagogickej praxi. Výstupom tohto vzdelávania je vypracovaný akčný plán realizovaný na škole, ktorý bude následne prezentovaný na evalvačnom stretnutí v 1/2024 pod gesciou Národného inštitútu vzdelávania a mládeže.

Každé vzdelávanie, aby nebolo samoúčelné, musí zodpovedať požiadavkám a vízií školy, no zároveň musí zohľadňovať osobnú motiváciu učiteľa. Aby vzdelávanie nebolo samoúčelné, je potrebné vyhodnocovať ho, použiť získané kompetencie v praxi a získať spätnú väzbu o efektívnosti daného vzdelávania.

Metódy vyhodnocovania rozvojových aktivít:

- zdieľať získané kompetencie na zasadnutiach predmetových komisií,

- v umeleckej rade, pracovných poradách,
- komparácia výkonov žiakov pred a po aplikácii získaných kompetencií.

Dôležitou súčasťou manažmentu škôl je motivácia pedagogických zamestnancov pre neustále sebavzdelávanie, vzdelávanie a zdokonaľovanie svojich profesijných spôsobilostí. Riaditeľ školy má viesť učiteľov k pravidelnej reflexii a sebahodnoteniu, preverovať a hodnotiť prácu pedagógov, či je v súlade s tým, čo sa má dosiahnuť vo výchovno - vzdelávacom procese. Hodnotiť prácu učiteľa, či uplatňuje vyučovacie stratégie a nástroje podporujúce inkluzívne prostredie v triede, či rozvíja zručnosti, ako vytvoriť priestor pre všetkých, v rámci ktorého sa rozvíja rešpektujúci dialóg, kritické myslenie a rešpektovanie odlišností a to všetko na základe hodnotiacich kritérií, ktoré sú rozpracované a ukotvené v pracovnom poriadku školy.

5. Projekty školy a spolupráca s inštitúciami

Dlhodobé projekty

Naša škola je dlhodobo zapojená do projektov mentoringu a koučingu stredoškolskej mládeže. Na týchto projektoch sme spolupracovali s Rómskym vzdelávacím fondom v projekte pod názvom „Mentorská a tútorská podpora rómskych študentov z Banskobystrického kraja od roku 2020-2022“. Úlohou pedagógov ako mentorov a tátorov bolo pomôcť žiakom dosahovať čo najlepšie študijné výsledky, prekonávať prípadné problémy s učením, pomáhať pri sociálnej integrácii v prostredí školy, sprostredkovať spoluprácu školy a rodiny žiakov s cieľom zabrániť predčasnému ukončeniu štúdia.

Ďalší projekt, ktorý škola momentálne realizuje je „Stimulácia vzdelávania žiakov z MRK“ pod gesciou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Do projektu sú zapojení 3 učitelia a hlavným cieľom projektu je poskytnúť žiakom z MRK systematickú podporu prostredníctvom mentoringu a tútoringu počas vzdelávania na strednej škole až po úspešné ukončenie strednej školy maturitnou skúškou. Cieľom projektu je okrem stimulácie vzdelávania žiakov aj osveta z oblasti histórie, kultúry ľudských práv a identity Rómov. Aktivity realizované v rámci projektu sú zamerané na umelecký charakter študijných odborov, ktoré žiaci študujú. Zámerom je okrem zlepšenia prospechu aj poskytovanie pozitívnych vzorov

správania, poskytovanie sociálnej podpory rodinám, zabezpečovanie poradenstva pri osobných problémoch v ťažkých životných situáciách, poskytovanie pomoci pri nadväzovaní sociálnych kontaktov, zmierňovanie procesov vyčlenenia zo spoločnosti, pomáhanie k rozvoju osobnosti a rozvoj umeleckého cítenia popri povinnom vyučovaní.

Škola v spolupráci s OZ - Rovnaké šance v SR a finančnej podpory Fondu na podporu kultúry národnostných menším v podprograme pre rómsku menšinu realizuje od roku 2019 niekoľko projektov, v ktorých sa prezentujú žiaci našej školy v umeleckých činnostiach. Realizovali sme muzikálové predstavenie „Superstar z osady“ a propagovali sme ho priamo v rómskych osadách ako nástroj motivácie detí z MRK k štúdiu na strednej škole. Ďalším projektom realizovaným žiakmi našej školy z odboru hudobno – dramatického umenia bolo divadelné predstavenie „Pod šťastnou hviezdou“ podľa predlohy Eleny Lackovej. Dielo je autobiograficky spracovaný príbeh prvej rómskej spisovateľky na Slovenku Eleny Lackovej z obdobia 2. svetovej vojny. Toto divadelné predstavenie bolo prezentované na 6 základných školách v okrese Rimavská Sobota. Projekt Hudobno – literárne stretnutia s rómskou literatúrou je prezentácia umeleckej literárnej tvorby dvoch významných rómskych spisovateľiek Eleny Lackovej a Tery Fabianovej. Cieľom bolo motivovať rómske deti k čítaniu diel rómskych autorov v rómskom jazyku a výstupy projektu boli smerované k majoritnej spoločnosti s cieľom odbúravania predsudkov a stereotypov o Rómoch. V oblasti záujmových umeleckých činností a voľno - časových aktivít každoročne realizujeme 4 dňové kultúrno – umelecké letné tábory v rekreačnej oblasti Ormet – Teplý Vrch pod názvom „Spoločne proti predsudkom“. Cieľom týchto pobytových táborov je vzájomné spoznávanie a prezentácia 3 kultúr: rómskej, maďarskej a slovenskej žiakom konzervatória za pomoci lektorov jednotlivých kultúr. Súčasťou projektu sú spevácke, hudobné, tanečné a divadelné workshopy jednotlivých kultúr, ktorých video - prezentácie zverejňujeme na stránke školy a sociálnych sieťach.

V rámci výzvy Ministerstva školstva, vedy, výskumu a a športu SR Podpora regionálnej a multikultúrnej výchovy žiakov patriacich k národnostným menšinám, sme vo februári 2023 realizovali projekt „Multikultúrne dni na našej škole“. Cieľom projektu bolo pozdvihnúť a dať do povedomia multikultúrne prostredie na našej škole. Žiaci našej školy sa hlásia k slovenskej, maďarskej a rómskej národnosti. V rámci projektu si žiaci rozvíjali komunikačné a prezentačné zručnosti formou

prípravy a prezentovania vlastných posterov o jednotlivých národnostiach – maďarskej, rómskej, slovenskej, o ich zvykoch a tradíciách. Žiaci prezentovali pred rodičmi, žiakmi a priateľmi školy ukážky nacvičených tancov a spevov. Pripravili si aj ochutnávku tradičných jedál jednotlivých kultúr.

V školskom roku 2023/2024 bude škola realizovať projekt „Umením ku vzdelávaniu“ čo je pokračovanie muzikálového predstavenia Superstar z osady 2, ktoré malo veľký úspech a vzbudilo verejný záujem v našom regióne. Muzikálové predstavenie je zamerané na zachovanie a vyjadrenie vlastnej identity mladých ľudí z marginalizovaných rómskych komunít. Verejná prezentácia sa uskutoční na vybraných základných školách, ktorých deti sú hlavne z MRK. Toto predstavenie by malo motivovať deti k štúdiu na stredných školách. Príbeh muzikálu má výchovný a motivačný charakter a zaoberá sa predsudkami a problémami s ktorými sa mladí ľudia z týchto komunít stretávajú.

Mnoho rómskych žiakov nemá dostatok pozitívnych vzorov vo svojom okolí. Často aj napriek obrovskému talentu pochybujú o svojich schopnostiach a zručnostiach a neuvedomujú si, čo im prináša možnosť vzdelávať sa, dosiahnuť vyššiu kvalifikáciu a tým aj spoločenské uplatnenie pre lepší život. Naším cieľom je ukázať im blízke prostredie prostredníctvom umenia. Prostredie osady, z ktorej tak isto môžu vyrásť sebavedomí a schopní mladí ľudia.

Po predstavení bude nasledovať moderovaná beseda a diskusia so študentmi našej školy - účinkujúcimi v muzikáli, ktorí budú rozprávať o problémoch, ktoré museli prekonať a často prekonávajú denne, aby mohli študovať na strednej škole. Často sa stáva, že výchovní poradcovia, ktorí by mali smerovať svojich žiakov k štúdiu na dobrej škole, ich často podceňujú a nemotivujú k vzdelávaniu a k štúdiu, pritom v každom národe sú nadaní ľudia kľúčoví pre jeho budúcnosť a sú dobrým príkladom.

Verejná prezentácia žiakov konzervatória a spolupráca so sociálnymi partnermi

Škola rozvíja všetky formy spolupráce so sociálnymi partnermi a verejnosťou. Predovšetkým sa zameriava na pravidelnú komunikáciu so svojimi klientmi – žiakmi, ich rodičmi, zamestnávateľmi a inštitúciami.

Spolupráca s inštitúciami:

- spolupráca so ZUŠ ako potencionálnymi zamestnávateľmi našich absolventov – verejné vystúpenia žiakov,
- spolupráca ZŠ a SŠ v okrese – prezentácia rómskej kultúry,
- spolupráca s knižnicou v Hnúšti a v Rimavskej Sobote, Štátna vedecká knižnica v Prešove - verejné vystúpenia žiakov,
- spolupráca s Gemersko - malohontským múzeom v Rimavskej Sobote, zameraného na rómsku kultúru,
- spolupráca s Občianskymi združeniami zameraných na Rómov pri spoločenských a kultúrnych aktivitách,
- spolupráca s Detským domovom v Hnúšti a v Tornali, MsKS v R. Sobote, Brezne a Tornali pri prezentácii rómskej kultúry,
- spolupráca s ÚPSVaR v R. Sobote pri prezentácii škôl,
- spolupráca s KC Dražice, Hnúšťa - pri prezentácii rómskej kultúry,
- spolupráca s Úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity, s Roma Spirit a štátnym komorným orchestrom v Žiline – spolupráca na umeleckých projektoch,
- spolupráca s OZ - Rómskym literárnym klubom z Banskej Bystrice,
- spolupráca s RTvS, s rádiom Regina v reláciách: Avka tuke pheneva a Rómske slovo.

Aktivity žiakov realizované školou:

- interné semináre všetkých umeleckých odborov,
- organizovanie Dní otvorených dverí na škole – prezentácia rómskej kultúry,
- verejné vystúpenia žiakov konzervatória ku Dňu učiteľov, k Medzinárodnému dňu Rómov, k Medzinárodnému dňu rómskeho jazyka,
- návštevy divadelných predstavení v Košiciach, Banskej Bystrici, divadla Romathan,
- účasť na súťažiach v speve, herectve a v hudbe organizované ďalšími konzervatóriami,
- organizovanie besied, hudobných workshopov so známymi umelcami (Geza Hosszu Legocky, Lajos Sárközy Jr.),
- účasť na súťažiach v rómskej poézii a próze v spolupráci s OZ - Kultúrnym združením občanov rómskej národnosti Košického kraja, n. o., a OZ

- Palikerav,
- organizovanie prednášok, besiedky na témy ako: holokaust Rómov, rómska genocída v spolupráci s Múzeom v Seredi,
- žiaci sa pravidelne zúčastňujú aktu kladenia vencov k Pamätnému dňu rómskeho holokaustu v Banskej Bystrici a v Rimavskej Sobote.

Záver

Žiaci všetkých vekových kategórií sú čoraz častejšie v osobnom aj verejnom živote vystavení rôznym kultúrnym vplyvom a v čoraz väčšej miere sa dostávajú do kontaktu s príslušníkmi iných kultúr. Preto je potrebné, aby boli na tieto výzvy pripravení a aby boli schopní rozoznať, rešpektovať a podporovať rôzne kultúrne ukotvenie vo svojom okolí a najmä v škole. Interkultúrne kompetencie sa vzťahujú na vedomosti, zručnosti, postoje i na sociálne a kultúrne povedomie jednotlivca. Cieľom je vytvoriť priaznivé prostredie na komunikáciu s ľuďmi z iného kultúrneho prostredia a preto je potrebné začleniť predmety ako sú rómska kultúra a rómsky jazyk do tematicko-výchovných vzdelávacích plánov školy.

Interkultúrna výchova na školách dáva šancu spoločnosti a aj jedincovi profitovať z rôznorodosti. Na úrovni individuálnej zvyšuje adaptabilitu jedinca a vytvára priestor pre obohatenie sa, na spoločnej úrovni poskytuje isté záruky vzájomnej akceptácie a nekonfliktného spolužitia na určitom území. Dosiahnutie takého cieľa si vyžaduje systematické a cielavedomé rozvíjanie poznatkov, postojov, hodnôt a sociálnych zručností už od detstva, teda v škole.

Zoznam použitej literatúry

1. SÚKROMNÉ HUDOBNÉ A DRAMATICKÉ KONZERVATÓRIUM. 2015. *Školský vzdelávací program*. Rimavská Sobota, 2015, s. 7-20.
2. SÚKROMNÉ HUDOBNÉ A DRAMATICKÉ KONZERVATÓRIUM. 2019. *Plán profesijného rozvoja pedagogických zamestnancov september 2019 - september 2023*. Rimavská Sobota, 2019, s. 11-14
3. HAUSER, JÚLIUS: *Štátny vzdelávací program Konzervatória v SR*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2008, s. 7-13.
4. SÚKROMNÉ HUDOBNÉ A DRAMATICKÉ KONZERVATÓRIUM: *Tematicko –*

- výchovno vzdelávací plán*. Rimavská Sobota, 2015, s. 2.
5. FACUNA, JOZEF; GAŠPAROVÁ, EVA: *Štátny vzdelávací program Rómsky jazyk a literatúra Príloha ISCED 3*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2011, s. 2.
 6. BAGALOVÁ, L. et al. 2011. *Metodika tvorby školských vzdelávacích programov pre základné školy*. Bratislava: Štátny inštitút odborného vzdelávania. 2011. s. 12-17. ISBN 978-80-89247-18-9.
 7. LUPTÁKOVÁ – VANČÍKOVÁ, K. 2008. Učíme sa žiť v pestrom svete alebo interkultúrna výchova v primárnej edukácii. Prešov: MPC, 2008, s. 7-8. ISBN 978-80-8045-527-9.
 8. UNDP, 2014. Atlas rómskych komunít na Slovenku. Bratislava: Regionálne centrum Rozvojového programu OSN Pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov v Bratislave. 2014. ISBN 9788089263189.

Kontakt

Ing. Mgr. Gabriela Radičová

Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium

Školská 31, 971 01 Rimavská Sobota

E-mail: shdkrimsobota@gmail.com

Spolu s Rómami dosiahneme viac – priebežné výsledky projektu

PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Úvod

Pri príležitosti blížiaceho sa Medzinárodného dňa rómskeho jazyka sa konala dňa 4. novembra 2022 priebežná konferencia v Bratislave v priestoroch Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (NIVaM), na ktorej boli prezentované priebežné výsledky prebiehajúceho projektu „Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“, ktorý je financovaný z nórskeho grantov a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

NIVaM dlhodobo podporuje vzdelávanie Rómov a Rómiek na celonárodnej úrovni od predprimárneho až po vyššie stredné vzdelávanie prostredníctvom viacerých projektov a aktivít. Vďaka projektu „Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“ sa podarilo zvýšiť počet učiteľov a učiteľiek, ale aj ďalších zamestnancov škôl v oblasti využívania rómskeho jazyka, začleňovania informácií o rómskej histórii a kultúre do vyučovacieho procesu.

„V NIVaM sme si vedomí, že dôležitým faktorom pre dosahovanie lepších školských výsledkov detí je nevyhnutné prispôsobenie podmienok vzdelávania ich sociálnym, kultúrnym a jazykovým špecifikám. Preto je medzi našimi prioritami vytváranie vzdelávacích podmienok, ktoré umožnia deťom, žiakom a žiačkam vzdelávať sa v materinskom rómskom jazyku a viac spoznávať rómsku kultúru a históriu. Cieľom konferencie je zdieľať s účastníkmi a účastníčkami podujatia doterajšie úspešné výsledky v oblasti vzdelávania Rómov a Rómiek a navrhnúť možnosti ďalšieho rozvoja vzdelávania v rómskom jazyku s prihliadnutím na dodržiavanie práva každého dieťaťa vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku“, povedala na priebežnej konferencii Svetlana Síthová, riaditeľka odboru podpory formálneho vzdelávania NIVaM.

1. O projekte Spolu s Rómami dosiahneme viac

Hlavným cieľom projektu známym aj pod sloganom „Spolu s Rómami dosiahneme viac“ je prostredníctvom vzdelávania zvýšiť odborné kompetencie pedagogických zamestnancov a odborných pracovníkov, manažmentu škôl a prostredníctvom vypracovania učebných materiálov so zameraním na rómsky jazyk, kultúru a históriu, odborných publikácií a metodík podporiť interkultúrne a inkluzívne vzdelávanie v školách so žiakmi z rómskych komunít.

Aktivity projektu sa upriamujú na:

- tvorbu publikácií so zameraním na rómsky jazyk a literatúru, kultúru a históriu Rómov,
- prípravu a realizáciu inovatívneho vzdelávania pre pedagógov MŠ, ZŠ a SŠ v oblastiach rómskeho jazyka, kultúry a histórie Rómov, inovatívnych vzdelávacích metód, výchovy k ľudským právam a demokratickému občianstvu,
- prípravu a realizáciu inovatívneho vzdelávania pre školský manažment,
- realizáciu konferencií a workshopov,
- tvorbu metodologického (vzdelávacieho) portálu poskytujúceho výstupy tohto projektu, ako aj ďalších výstupov projektov, ktoré realizoval ŠPÚ v predchádzajúcom období,
- tlač publikácií.

Projektom chceme posilniť v školskom prostredí vzájomné porozumenie, toleranciu a rešpektovanie inakosti. Za posledné obdobie tieto hodnoty sú viac ako žiaduce, priam nevyhnutné. Druhou najväčšou národnostnou menšinou na Slovensku je rómska národnostná menšina a podľa posledného sčítania obyvateľov Slovenska viac ako 100 000 obyvateľov hovorí po rómsky, respektíve rómčina je ich materinským jazykom. Uvedomujeme si, že neoficiálne štatistiky hovoria o vyšších číslach. Preto aj týmto projektom sa spolupodieľame na systémovej, didaktickej a metodologickej podpore škôl k implementácii rómskeho jazyka, rómskej kultúry a rómskej histórie, tém týkajúcich sa základných ľudských práv a demokratického občianstva v školských vzdelávacích programoch.

V rámci projektu sa počas školského roka 2021/2022 realizovalo na troch základných školách pilotné overovanie učebných textov k čítankám, ktoré sú pripravované v rómskom a slovenskom jazyku. Súbežne prebiehalo v spolupráci s učiteľkami rómskeho jazyka aj pilotné overovanie učebnice z rómskeho jazyka určenej pre žiakov stredných škôl, ktorí sa pripravujú na maturitnú skúšku z rómskeho jazyka.

„Snažíme sa prostredníctvom objavenia hodnoty rómskeho jazyka objaviť vlastnú kultúru. Za dôležité považujem pozdvihnúť jazykové znalosti žiakov z rómskeho prostredia od útleho veku, a tým posilniť vplyv na rodiny, prebudiť v rodičoch potrebu poznania vlastných koreňov prostredníctvom rómskeho jazyka, oživiť identitu, potrebu ďalšieho vzdelávania a ekonomickej stability na partnerskom princípe. V našej škole máme rómsky jazyk zahrnutý v každom jednom ročníku. V tomto smere veľmi oceňujem vznik učebných textov a učebnice v rómskom jazyku, ale aj ďalšie aktivity projektu, ktorými sa posilňuje stabilita predprimárneho a primárneho vzdelávania rómskych detí a vytvárajú sa ľudské a odborné zdroje pre kvalitné interkultúrne vzdelávanie na národnej, regionálnej a miestnej úrovni so zameraním na špecifické potreby Rómov“, povedala na priebežnej konferencii Darina Tököliová učiteľka rómskeho jazyka zo Súkromnej základnej školy a Súkromného gymnázia v Kremnici“.

Súčasnou projektových aktivít bolo aj spustenie online vzdelávacieho a metodologického portálu Spolu-together-jekhetane.sk, ktorý je užitočným a komplexným zdrojom materiálov pre učiteľov a učiteľky a ďalších zamestnancov škôl, ktorí pôsobia v školách so žiakmi z rómskych komunít.

„V rámci Asociácie škôl s vyučovaním rómskeho jazyka vítame existenciu portálu Spolu-together-jekhetane.sk, ktorý je výbornou pomôckou a zdrojom rôznych materiálov z rómskeho jazyka, rómskej kultúry a rómskej histórie. Tieto materiály zároveň slúžia aj ako zdroje informácií pre študentov, ktorí sa pripravujú na maturitu z Rómskeho jazyka a literatúry. Znalosť tohto jazyka neskôr využijú vo svojich budúcich povolaniach ako učiteľky a učители v materských školách, pedagogickí a terénni sociálni asistenti. Tak sa bude zlepšovať postavenie Rómiek a Rómov v spoločnosti“, uviedol na priebežnej konferencii riaditeľ asociácie Alexej Molčanyi.

„Portál Spolu-together-jekhetane.sk je jediný vzdelávací portál s profesionálnymi lektormi, ktorí sú odborníci v oblastiach vychádzajúcich z projektu Spo-

lu s Rómami dosiahneme viac. Obsahuje široké spektrum tematických okruhov, ktoré kvalitatívne obohacujú edukačný proces rómskej populácie. Zástupcovia rodičovskej verejnosti mimoriadne pozitívne vnímajú toto portálové riešenie“, vyjadrila sa na priebežnej konferencii Júlia Lindtnerová, predsedníčka Slovenskej rady rodičovských združení.

2. Školenie manažmentu škôl

NIVaM pripravil bezplatné inovatívne vzdelávanie pracovníkov, ktorí sa podieľajú na riadiacom procese základných a stredných škôl. Cieľom vzdelávania je oboznámiť účastníkov s príkladmi dobrej praxe v oblasti implementácie rómskeho jazyka a rómskej kultúry v školskom vzdelávacom programe, prostredníctvom toho podporovať interkultúrnu výchovu a zohľadňovať jazykovú odlišnosť žiakov z marginalizovaných rómskych komunít.

Špecifické ciele vzdelávania:

- oboznámiť frekventantov s teoretickými poznatkami a praktickými zručnosťami v oblasti využívania inovatívnych metód a didaktických prístupov vo vyučovaní a praktickom používaní rómskeho jazyka vo vzdelávacom procese žiakov z marginalizovaných rómskych komunít,
- podporiť školy v zavádzaní zmien v kľúčových oblastiach školského života, ako sú vyučovanie a učenie sa, riadenie či spolupráca s marginalizovanou rómskou komunitou – rodina, škola,
- inovovať školské vzdelávacie programy na základe najnovších inovatívnych vzdelávacích metód a didaktických prístupov a implementovať ich do praxe,
- podporovať interkultúrnu výchovu na úrovni triedy a školy,
- zohľadňovať jazykovú odlišnosť žiakov z marginalizovaných rómskych komunít,
- hodnotiť žiakov bez predsudkov a stereotypov.

Vzdelávanie je určené pre školský manažment:

- riaditeľ školy alebo zástupca riaditeľa, alebo iný člen vedenia školy, napr. predseda predmetovej komisie,

– administratívny pracovník, ktorý sa podieľa na riadiacom procese školy.
Po absolvovaní vzdelávania dostanú účastníci certifikát vydaný organizátorom podujatia.

Obsah inovatívneho vzdelávania je zameraný na tieto oblasti:

- Možnosti vyučovania rómskeho jazyka v ZŠ a SŠ
- Možnosti používania rómskeho jazyka vo vyučovacom procese v ZŠ a SŠ
- Spolupráca s rómskou komunitou – rodina, škola
- Inovatívne vzdelávacie metódy a didaktické prístupy
- Podpora interkultúrnej výchovy
- Príklady dobrej praxe

Aké boli postrehy od účastníčok k tomu, čo im vzdelávanie osobne prinieslo?

„V rámci vzdelávacej aktivity ma veľmi oslovili príklady dobrej praxe. Povzbudzujúce bolo zistenie, že nie sme osamotení so svojimi ťažkosťami, s ktorými sa boríme, a tiež pocit zázemia a možnej spolupráce a hľadania ciest na ich riešenie. Problematika vzdelávania rómskych detí, dokonca v ich materinskom jazyku, je v našej spoločnosti dlhodobo odsúvaná na vedľajšiu koľaj. Chceme preto hľadať cesty a riešenia „na mieru“ pre naše deti, chceme im ponúknuť kvalitné vzdelanie, aby mali možnosť naplniť svoj potenciál a využiť svoje nadanie. Presne pre toto bolo vzdelávanie veľkým prínosom a dôkazom, že to ide a že sa oplatí snažiť“. (Veronika)

„Oboznámenie sa s možnosťou pomoci žiakom pri výbere štúdia, spoznanie nových ľudí, ich názorov na život Rómov a ich problémy či spolunažívanie s majoritou, oboznámenie sa s možnosťami ich vzdelávania a postupmi pri výučbe rómskeho jazyka“. (Anna)

„Oboznámila som sa s dôležitosťou, aby žiaci nielen z majority, ale aj z minority mohli sa edukovať v rómskom jazyku. Prioritu vidím v tom, aby sa prehľbovali poznatky a vedomosti o rómskej kultúre, národe a ich jazyku vo verejnosti, aby došlo k lepšej socializácii všetkých zúčastnených. Žiaci, ktorým je materinským jazykom rómsky jazyk, mali možnosti sa edukovať v ich prirodzenom jazyku.“ (Natália)

3. Príprava učiteľov a učiteľiek na štátnu jazykovú skúšku z rómskeho jazyka

NIVaM pripravil program vzdelávania pedagógov so zámerom odborne a jazykovo ich pripraviť na štátnu jazykovú skúšku z rómskeho jazyka. Cieľom vzdelávania je zvýšiť profesijné kompetencie pedagógov, ktoré im umožnia kvalifikovane používať rómsky jazyk v rôznych oblastiach práce s rómskymi komunitami, samostatne tvoriť učebné zdroje v rómskom jazyku, realizovať aplikovaný pedagogický výskum so zameraním na rómsky jazyk, a ktoré im pomôžu kvalitne vyučovať rómsky jazyk v základných a stredných školách.

Ciele vzdelávania

- Osvojiť si rozsah kompetencií, ktoré zodpovedajú úrovni C1 Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky.
- Osvojiť si slovnú zásobu v rómskom jazyku (približne 4 000 lexikálnych jednotiek).
- Osvojiť si vedomosti z rómskych reálií a rómskej literatúry.
- Vedieť používať rómsky jazyk a aplikovať získané vedomosti z rómskych reálií a rómskej literatúry v písomnej a ústnej podobe na komunikačnej úrovni C1 Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky.
- Vedieť čítať s porozumením a aktívne počúvať odborné náročné texty v rómskom jazyku a správne reagovať na otázky vzťahujúce sa k nim, zreprodukovať text, vystihnúť hlavnú myšlienku prečítaného a/alebo počúvaného textu a vyjadriť svoj vlastný názor.
- Viesť samostatne monológ na odborne náročnú tému.
- Vedieť sa aktívne zapájať do diskusie – pýtať sa a odpovedať na otázky, vyjadriť svoj názor a argumentačne ho zdôvodniť.

Vzdelávanie je určené pre:

- a) budúcich učiteľov rómskeho jazyka,
- b) učiteľov, ktorí učia rómsky jazyk,
- c) pedagógov, ktorí učia v školách so žiakmi z rómskych komunít.

Dovolili sme si položiť účastníkom vzdelávania dve otázky.

Myslíte si, že sa žiaci z rómskych komunít majú vzdelávať aj v rómskom jazyku?

Lenka G.

„Určite, pretože potrebujú poznať svoj materinský jazyk. Aj Slováci vedia od malička rozprávať po slovensky. Pravopis, gramatiku a podobne sa naučili až v škole. Je potrebné, aby každý vedel písať svojím materinským jazykom. Je to neoddeliteľná súčasť kultúry, identity a každý by mal ovládať svoj materinský jazyk a vedieť ho aj správne používať“.

Nicol V.

„Je dôležité, aby sa žiaci z rómskych komunít vzdelávali v rómskom jazyku, pretože rómsky jazyk má mnoho dialektov, žiaci mnohokrát neovládajú spisovnú podobu svojho rodného jazyka. Veľa z nich vôbec neovláda tento jazyk, nakoľko sa v ich rodinách nerozpráva rómsky. Potreba vzdelávania v rómskom jazyku úzko súvisí s rozvíjaním tohto jazyka. A v konečnom dôsledku prispieva aj k uchovaniu rómskeho jazyka ako takého. Rómsky jazyk je súčasťou kultúry rómskeho národa“.

Ako využijete jazykové kompetencie zo školenia v pedagogickej praxi?

Lenka G.

„Vyučujem rómsky jazyk na univerzitnej pôde. Získané kompetencie zo vzdelávania budem zdieľať so svojimi študentmi, napríklad ich využijem aj vo svojej publikačnej činnosti“.

Nicol V.

„V našej spoločnosti má rómske etnikum bohaté zastúpenie. Pedagógovia denne narážajú na problém, keď rómske dieťa nerozumie slovenskému jazyku, nerozumie učiteľovi. Sú školy, kde prevažnú väčšinu tvoria rómski žiaci. A tých väčšinou vzdelávajú pedagógovia, príslušníci majoritnej spoločnosti. Je potrebné priblížiť, vysvetliť hlavne malým deťom, čo jednotlivé slová v slovenskom jazyku znamenajú,

pretože veľa detí pochádza z rodín, kde sa vôbec slovensky nerozpráva. Pedagóg, ktorý neovláda rómsky jazyk, im to nijako nevysvetlí. Nepochopí, že pre nich je slovenský jazyk cudzí. Ako budúci pedagóg chcem svoje vedomosti naplno využiť hlavne vzdelávaním mladej populácie, malých detí. Oni sú naša budúcnosť“.

„Cieľom prípravy na štátnu jazykovú skúšku z rómskeho jazyka je odborne pripraviť pedagógov na to, aby kvalifikovane používali rómsky jazyk v rôznych oblastiach práce s rómskymi komunitami, samostatne tvorili rôzne učebné materiály v rómskom jazyku, realizovali aplikovaný pedagogický výskum so zameraním na rómsky jazyk. Jazykové kompetencie, ktoré získajú na tomto vzdelávaní, pomôžu kvalitne vyučovať rómsky jazyk v základných, ale aj v stredných školách,“ povedala lektorka rómskeho jazyka Eva Gašparová.

Príprava na štátnu jazykovú skúšku je jedinečná, umožní účastníkom zvyšovať a rozvíjať jazykové kompetencie v rómskom jazyku. Absolventi vzdelávania získajú kompetencie k tomu, aby vedeli odborne používať rómsky jazyk v rôznych oblastiach práce s rómskymi komunitami, najmä v oblasti edukácie žiakov z rómskych vylúčených lokalít, v ktorých je rómčina dominantným jazykom.

4. Slovenská akadémia „Demokratické a inkluzívne prostredie pre všetkých“

NIVaM v spolupráci s Európskym Wergeland Centrom zrealizoval vzdelávacie podujatie s názvom Slovenská akadémia „Demokratické a inkluzívne školské prostredie pre všetkých“. Hlavné zameranie a ciele Slovenskej akadémie:

- rozvíjať profesijné kompetencie učiteľov a vedúcich pracovníkov škôl s cieľom presadzovať a uplatňovať inkluzívne princípy v školskom prostredí;
- podporiť školy v zavádzaní zmien v kľúčových oblastiach školského života, ako sú vyučovanie a učenie sa, riadenie či spolupráca s komunitou;
- oboznámiť účastníkov s najnovšími prístupmi a nástrojmi Rady Európy v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam a demokratickému občianstvu vrátane Referenčného rámca kompetencií pre demokratickú kultúru a podporovať ich využitie vo vzdelávacej praxi;
- podporiť partnerstvo a spoluprácu medzi školami a ostatnými aktérmi.

Prihlasovať sa mohli tímy základných a stredných škôl. Každá škola mala zostaviť trojčlenný školský tím pozostávajúci z týchto členov:

1. riaditeľ školy alebo zástupca riaditeľa, alebo iný člen vedenia školy, napr. predseda predmetovej komisie;
2. učiteľ ľubovoľného vyučovacieho predmetu;
3. osoba vybraná vedením školy, ktorá spolupracuje so školou, napríklad zástupca miestnej samosprávy, člen mimovládnej organizácie, zástupca rodičov alebo iná osoba, ktorá sa aktívne venuje problematike inklúzie, výchove a vzdelávaniu k ľudským právam a demokratickému občianstvu (prípadne ďalší učiteľ zúčastnenej školy, školský psychológ, výchovný poradca, vysokoškolský pedagóg).

5. Školenie školiteľov v oblasti ľudských práv a demokratického občianstva

Cieľom školení je vytvoriť na Slovensku skupinu školiteľov zameraných na podporu škôl pri budovaní inkluzívneho a demokratického školského prostredia, v ktorom sa budú všetci žiaci a členovia školskej komunity cítiť vítaní a rešpektovaní. Školenia sú určené pre odborníkov v oblasti vzdelávania, ktorí sa zaoberajú predmetnou problematikou na pokročilej úrovni a sú schopní absolvovať vzdelávaciu aktivitu v anglickom jazyku.

Zapojení účastníci po absolvovaní všetkých častí školenia a splnení všetkých podmienok dostanú certifikát vydaný Európskym Wergeland Centrom a Národným inštitútom vzdelávania a mládeže.

Aké boli podmienky prijatia na školenie?

- mať minimálne vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa;
- preukázať silnú motiváciu a odhodlanie zostať angažovaní počas celého projektu;
- mať možnosť pôsobiť ako multiplikátori, napr. uskutočňovať školenia pre učiteľov, viesť školské aktivity zamerané na problematiku inkluzívnych postupov a politík v škole;
- byť schopní aplikovať nadobudnuté kompetencie vo svojej praxi;
- byť motivovaní zlepšovať svoju prácu a schopní identifikovať, ako ešte

- vylepšiť školenia pre učiteľov;
- mať školiťské skúsenosti v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam a demokratickému občianstvu, príp. v oblasti rozvoja kompetencií pre demokratickú kultúru, inkluzívneho vzdelávania so zameraním na začleňovanie žiakov z rómskych komunít do hlavného prúdu vzdelávania (skúsenosti s interaktívnymi vzdelávacími formami v tejto oblasti sú výhodou);
 - stotožňovať sa s hodnotami a prístupom Rady Európy v oblasti výchovy a vzdelávania k ľudským právam, demokratickému občianstvu a rozvoja kompetencií pre demokratickú kultúru;
 - byť schopní komunikovať v anglickom jazyku (minimálna komunikačná úroveň B2 podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky);
 - mať záujem stať sa aktívnymi členmi skupiny školiteľov a aktívne implementovať projektové aktivity.

Školenie viedli lektorky Európskeho Wergeland Centra. Účastníkom boli predstavené interaktívne metódy na rozvoj interkultúrnych kompetencií, prevencie voči diskriminácii, zlepšenia školskej klímy, podporu začlenenia žiakov z rómskych komunít do hlavného prúdu vzdelávania. Po absolvovaní školenia nasledovali aktivity zamerané na implementáciu praktických úloh, ktoré účastníci realizovali v rámci svojho odborného kontextu vo svojom pracovnom prostredí – škole, komunite, mimovládnej organizácii a pod. Implementačná fáza trvala od novembra 2021 do marca 2022. Po ukončení aktivít implementačnej fázy sa účastníci znovu stretli na dvojdnovom školení.

6. Interkultúrne vzdelávať v školách so žiakmi z rómskych komunít

Aký je hlavný cieľ a aké sú špecifické ciele vzdelávacieho tréningu?

Hlavný cieľ

- ✓ Zdokonalíť kľúčové profesijné kompetencie účastníkov vzdelávacieho tréningu v oblastiach:
- ✓ Rómsky jazyk (komunikačná úroveň A1 – pre začiatočníkov)
- ✓ Rómska kultúra a rómska história
- ✓ Interkultúrna výchova
- ✓ Inovatívne vzdelávacie metódy

Špecifické ciele:

- Zdokonalíť kľúčové profesijné kompetencie účastníkov vzdelávacieho tréningu v oblastiach práce so žiakmi z rómskych komunít.
- Aplikovať získané kompetencie a znalosti z rómskeho jazyka, rómskej kultúry, rómskej histórie, interkultúrnej výchovy prostredníctvom inovatívnych vzdelávacích metód v praxi.
- Rozvíjať postupy interkultúrnej komunikácie s deťmi a ich rodičmi.

Cieľové skupiny:

- učiteľ materskej školy
- učiteľ 1. stupňa základnej školy
- učiteľ 2. stupňa základnej školy
- učiteľ strednej školy
- asistent učiteľa
- vychovávateľ
- odborný pracovník pôsobiaci na škole so žiakmi z rómskych komunít

Vzdelávacie tréningy pozostávajú zo 4 modulov:

- Modul 1: Úvod k interkultúrnemu vzdelávaniu (10 hod.)
- Modul 2: O histórii, etnografii a folklóre Rómov (30 hod.)
- Modul 3: Motivácia žiakov konverzáciou v rómskom jazyku (50 hod.)
- Modul 4: Inovatívnymi metódami k inklúzii vo vzdelávaní (20 hod.)

Vzdelávací program je pripravený v rozsahu 110 hodín a bude trvať najviac 12 mesiacov. Po úspešnej záverečnej prezentácii a pohovore pred trojčlennou skúšobnou komisiou získa absolvent certifikát vydaný Národným inštitútom vzdelávania a mládeže. Predbežný termín začiatku realizácie vzdelávacieho tréningu: November - December 2022. Je plánovaná kombinovaná forma vzdelávania: prezenčná, dištančná, on-line.

„Vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov, tiež manažmentu škôl je veľkým prínosom pre všetky školy so žiakmi z rómskych komunít. Je nevyhnutné kontinuálne podporovať vzdelávacie inštitúcie, ktoré reflektujú potreby

žiacov z marginalizovaných rómskych komunít alebo zo sociálne znevýhodneného prostredia od predškolského vzdelávania, počas základného, stredného a vysokoškolského vzdelávania tak, aby sa dosiahla kvalitatívna úroveň vzdelávania v materinskom rómskom jazyku, úspešnosť vo vzdelanosti celkovo, ako aj inkluzívna práca zo strany škôl“, povedala na priebežnej konferencii Jana Tomová zriadovateľka škôl s vyučovaním rómskeho jazyka v Kremnici.

Záver

V čase realizácie priebežnej konferencie projektu Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov bolo zatiaľ vyškolených 60 riadiacich pracovníkov v rámci školenia manažmentu škôl, 10 učiteľov a učiteľiek absolvovalo prípravu na štátnu jazykovú skúšku z rómskeho jazyka, v rámci „Slovenskej akadémie“ bolo vyškolených 30 pracovníkov a v spolupráci s nórske projektovým partnerom Európskym Wergeland Centrom sme vyškolili 10 multiplikátorov v oblasti ľudských práv a demokratického občianstva. 34 učiteľov a učiteľiek materských, základných a stredných škôl úspešne absolvovalo vzdelávací tréning s názvom „Interkultúrne vzdelávať v školách so žiakmi z rómskych komunít“.

V rámci projektovej aktivity „Tvorba učebných materiálov“ bolo vypracovaných 66 pracovných listov k rómsko-slovenským čítankám pre žiakov 3. a 4. ročníka základnej školy, ktoré boli pripomienkované učiteľkami z praxe. Pripomienky boli zapracované a pracovné listy boli doplnené o obrázkový materiál. Rómsko-slovenské čítanky vrátane pracovných listov boli následne pilotne odskúšané v troch základných školách. Ďalej prebiehajú práce na finalizácii učebných pomôcok: Amari romaňi čhib 2 pre mierne pokročilých vrátane pracovného zošita a manuálu pre učiteľa, Metodiky k dejepisnej čítanke - Pátrame po minulosti Rómov, Metodiky k História Rómov, Rómsko-slovenského a slovensko-rómskeho slovníka a Pravidiel rómskeho pravopisu.

Kontakt

PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Národný inštitút vzdelávania a mládeže

Pluhová 8, 831 03 Bratislava

E-mail: jozef.facuna@nivam.sk

